

З О Р А

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈУ

АЛЕКСА ШАНТИЋ И СВЕТОЗАР ЋОРОВИЋ.

Год. II.

У МОСТАРУ, 31. МАЈА 1897.

Бр. 5.

Балада III.

„Откуда си, о путниче,
Куд те жеља диже саде?
Откуд туга што ти ниче
И на ведро чело паде?
Јесу ли ти даљни пути
И конаци дуги они,
Гоне ли те јади љути,
Ил' те радост напред гони?

Не идеш ли са Велбужда
Из крвавог љутог боја,
Виђе ли ми оца стара
И обадва брата моја?
И витеза Радослава,
Најдивнијег међу свима,
Кити ли га св'јетла Слава
Неувелим ловорима...?!“

„О кнежевска дивна шћери,
Теби хитам издалека,
Са Велбужда, са бојишта,
Куд крвава тече р'јека;
Виђех оца, браћу твоју,
И витеза, младог Рада,
На бојишту, гдје побједу
Српске војске кличу сада...“

Једног дана, књегињице, —
 Нашег Хума сунце јасно,
 Бјеше бојак љут и крвав
 До у тамно вече касно,
 Кад у окo свјетлог краља
 Витез Свевлад крвав стиже,
 И са кобним гласом смрти
 Радославов калпак диже!

Не проливај горке сузе,
 Нит драгана чекај даље:
 С мртве руке твоју бурму
 Кнез Свевлад ти натраг шаље!
 И свој прстен, своју љубав,
 Дивљи огањ својих груди —
 Све одавна што ти даје,
 Све одавна што ти нуди!...“

„О путнице са Велбужда,
 Иди натраг љутом боју
 И понеси кнез Свевладу
 Најстрашнију клетву моју:
 Бол, што кида душу младу
 И срдашце пуно рана,
 Над жалосним пепелиштем
 Поништених милих дана.

Ал не љубав!... Света љубав
 Ко сунце се диже млада,
 Па се с јутром јавља опет
 И кад у ноћ туге пада!
 А пред ледом од времена
 Под земљу се тихо склања...
 Самртна је у грудима,
 Ал у гробу без скончања...“

Јован А. Дучић

ПРОРИЦАЊЕ, НАГАЂАЊЕ

Прорицање у животу појединог човека, кад узмемо у обзир и рачун његових добрих или злих навика; његових страсти, није тешко. Добра његова дела, поштење, радиност, споразум и љубав и слога у својти; богобојазљив и благочестив његов живот — све те људске врлине носе у се заматак и квасац Божјег благослова, и његова ће својта, његово лице би ће поштовано од малог и великога. Противна својства у човечјој нарави и навици — противна, међер неблагословена сљества собом донесе. Мислећем, мудрому човеку неће бити тешко, да предвиди и да претскаже оном: лепе дане и напредак и бољитак у сваком погледу, а овом: мутне и тужне дане.

Зар је тешко прорећи древној пијаници, да ће упропастити сву своју својту, и да ће коначно сурвати у делиријум тременс, пјаначко лудило?

Имаду и цели народи своје мане, своје страсти, своје пороке. Мудри њихови људи и родољуби, видећи такве мане и слабости, сматрају за своју дужност, да јавно речју или писмом да свет опомену, да се мане тога пута, да пође бољим. Ако пак не послуша — престоји му пре или после коначна пропаст. Тако су постали у староме завјету Светога Писма разни пророци.

Хоћу овде у маломе обиму тако једно своје предсказивање или боље нагађање из живота, нашем свету да приповедам:

Пођосмо пре више година концем месеца марта неколико другова у велики један забран у лов.

Вођа нам беше шумар из оближег села, бивши наредник, док је постојала

војна граница уза Саву. Он познаваше сва места, где срне пландоваху; све путање и драче и шеварике, де се дивљач крије.

Нас три друга седосмо у колима, и лугар Стојадин, — ово име хоћемо да му засад наденемо, — четврти седи леђа у леђа са кочијашом. Стојадин беше човек тако од педесет година, имађаше пријатне црте у лицу; као млад мора да је био леп. Кицош мајкин а већ као да је био сеоски Дон Жуан, о том нема сумње. А да је тај лугар још и дан данас такав то ћемо мало час из његова разговора дознати. Целога пута, два пуна часа, водио је он реч. При концу узех ја реч. Не знам, којим начином дођосмо ми на сеоско донжуанство, те он поче живим начином своје пустиловине са неким хвастањем, неким поносом и сујетним усхићењем да проповеда. Ту није било улице у којој не имађаше он по једну милосницу. Он их одма — без призрења — именоваше, тиме да потврди, да истину говори. Говорио је, говорио без дна, без краја и конца. Ми смо слушали. Где који од другова ће уздахнут: зашто он не станује у том селу? Кад ми се беше тај Стојадинов разговор досадио, ја ћу га запитати:

„Стојадине јеси ли ожењен?“

„Јесам. Имам жену и троје деце. Имам и своју кућу.“

Стојадине! Ја никад нисам био у твом селу, ја никог од туда не познам; ја никад нисам видио твоју жену, и децу и изгледају, слике, као да сам ју видио очима, и то једно на основу твога описа твог живота по селу, дакле дозвољаваш?

„Молим, господине!“

Ја узне реч: „кућа ти је на крају села, јер је тек пре кратког времена набијана. Ипак је пустолина. Треске на крову старе, од ветра заједно са пошивачом растргнуте; киша ти у собу прокишњава. Авлија незаграђена; капије немаш, јер нема заграде. Сад је крај Марта, траве још нема, а ти у авлији немаш затвор крави „музари“, ни трунке сена нити тулузине; мало сламице стоји — где ти живинче жваће да не угине од глади. Та слама служи и за огреву, ма да шума даје доста дрва. — Сад је осам часова у јутру. Твоја ће жена на прагу кујинских врата, неодевена, неочешљана седети, да нас дочека; а деца ће око ње, у прљавим, подртим кошуљицама милити, пузити и прљави и неопрани и неумивени.“

Стојадин сав побледио као крпа. „По Богу, господине! од куда ви црпите ту слику? Јесте ли ви видовњак? Ево да ти кажем: Ми људска створења, створени смо за породични живот, и то: један муж и једна жена. Читај записник рођаја деце, па ћеш наћи ди свугде по целој земљи подједнако мушке и женске се деце, бројно роде. Мушки неки мали број више, но женски. Ратови, тежи рад, морнарство троши мушки пол већма, зато је та размера. Да је природа хтела, да један муж, две, четир, или више жена има у браку, они би јамачно за толико пута више девојака рађали него ли мушкараца.

Дакле *један муж, једна жена једно* огњиште, око којег се окупља својта т. ј. отац, мати и деца њина. А мати је чуваркућа; она меси и вари и храни децу и сву чељад. Њена мајчина њедра, њено мајчино крило су оно, што лађици при бури морска лука. Отац

У Бечу на Васкрсење 1897.

је хранитељ свију њих, он ради и мучи се, да кору крува за своје миле и рођене заслужи, отац брани своје снагом својом, па било на живот и смрт. Њему је његова кућа, његово огњиште, и око овог његова жена и деца — светиња.

Погледајмо само животиње, пернади, чак гдекоју зверад, где год живе *двоје* у брачном животу: рода, ласта, славуј и др. они себи граде вешто и брижљиво своје гнездо и легу и одрањују своје пилиће. Исту бригу воде и отац и мати узајамно.

Јелени, срндаћи, бикови и др. — где је многоженство, ту се не граде гнезда; ту се води дивљи живот: мушки се боре, боду, убијају — најјачи буде господар над кошутама.

Ти, мој Стојадине, узео си пут таквих у многоженству живећих створења. Зато немаш или не мариш за гнездо своје, занемарио си своје огњиште, своју светињу, своју лепу, чисту, чврсту кућу. Јуриш ко бик по селу, да живиш у својој разблуди, својој незаузданости. Заборавио си на светињу свога брака, на венчање, на жени својој, дату веру! Заборавио си на своју закониту жену и децу. Твоје су мисли заблуђене. Похотљив као што си, у похлепи ти се зањурили: сав твој ум, твоје жеље и твоје жудње!

А жена и деца су ти тамо код куће и голи и боси, и гладни и жедни.

Ти, Стојадине, си хртник и предњачиш новој комунистичној науци: „слободна љубав у слободној општини.“

И гле, читаоче! *Кад стадосмо испред Стојадинове куће: она моја тужна, претужна се слика обистинила, од речи до речи.*

Нагађао сам, па сам на жалост и погодио.

Јов. Вилевски-Стефановић

ПЕСМЕ

1. У ноћи немој...

У ноћи немој, у ноћи тихој,
 Ја гледам звезда малених сјај,
 У срцу моме, у души мојој,
 Одјекну болно дубоки вај.

Ја гледам месец у благој ноћи
 Како је прос'о блеђани зрак;
 Ја чекам зору — хоће ли доћи
 Да ми не једном несносни мрак.

Ал сунца нема — узаман чекам,
 Зора је пуста, неће ми доћ';
 Судба је моја: да вечно гледам
 У тиху, нему, звездану ноћ...

2. Зашло је сунце за гору...

Зашло је сунце за гору
 Запад се рујом полио; —
 С хиљадом сјајних звезда
 Месец је коло водио.

На бледој зраци суза је
 У моме оку синула; —
 С хиљадом тужних спомена
 Душа се у ноћ винула!...

3. Ал' тек би боље било...

Сунашце жарко сја,
 Златан је његов зрак;
 Кроз цветне леје пирне
 Мирисни ветрић лак. —
 Небо је плаво сво;
 Зелен је брег и дђ;
 Тичица тихо поје; —
 Веља је радост то!

У груд'ма мојим сладост,
 У души покој мир;
 Срце ми пева радост
 Са душом дели пир.
 Пријатна нека сѐта,
 Облила душу сву — —
 Ал' тек би боље било
 Да си ти Драга ту!...

Драг. Брзак

З А Н З А Р А

Gustave Toudouze.

I.

у, у, у, у, у, у!...

Све се одмара. У Венецији су на гондолама већ давно погашени фењери; из Флоријанове гостионе испраћен је и последњи гост; на палатама византијским и прозорима мавријским једнокрилни су капци одавно затворени, звона на деведесет црква ћуте, тек ако овде онде, у дну какве мрачне улице, затрепери димећи се, као каква златна звездица, по које кандиоце, што виси пред мадоном или св. Марком. Једини месец, пун месец у свој својој сјајности и величанствености, бледи месец са својим сребрнастим сјајем што мете таласе Адријатика, тамне пешчане брежуљке Лида, тиху воду у магунима.

Зу, у, у, у, у, у!...

...Све почива блаженим, и крепким сном; ту царује потпуно блаженство мира, нема ту узнемиравајућих страшила морских, нити тешких, грозних привиђења.

Али ипак један од непријатеља ока не своди... јест, тај дивљи непријатељ; неумолими, вероломни убијца венецијански ноћи оставио је набране завесе, где даномице скрива своје витко и слабачко тело, оставио је глатко стакло где окачи своје слабачке ножице; опружио је сад свој жалац, жедан крви, он свира весело, у бој — за напад.

Полагано, полагано зуји и прелама се у густом ваздуху херметично затвореног простора; рекло би се дивља мелодија, варварска и погрешна музика, изазвана из неког инструмента непознатог, још примитивног. Глас њен затресе се и продужава, у исти мах успављује и држи, пун је милине и опасности; он се таласа, трепери као шуштање цимбале од неког чудноватог метала.

— Зу, у, у, у, у, у!...

То је ратна песма, знак непријатељства; трчи, лети. приближава се.

— Зу, у, у, у, у, у!

— Бум...

Страшан удар прекинуо је тишину у соби коју је гђа Зиминијани издала под кирију скулптору Павлу Манесаку из Тулузе; беше то леп младић, црнпураста лица, црне браде, коса као руно, прави модел за резача камена, развијених руку и пуних шака.

Међу тим и како је спавао!

Он је у свом кревету, руком је притиснуо образ, вилица га јако боли, од уједа јако упрепашћен непрестано гунђа — док најзад његов јуначки гнев не плану; он гласно проклиње невидљивог противника.

— Комарац!... Мустик!*)..

Марингуса*)!.. Погана животиња!..

— Занзар! додаде један му познат глас кроз танку преграду.

Врата се отворише и сапутник скулпторов, његов пријатељ живописац Тома Дезрије, појави се у кошуљи и папучама, са свећом у руци, сувљи и изнуренији но обично, у свом летњем оделу, које издаваше његове дуге ноге.

Само му се лице смеши, очи блистају од веселости, трепавице су му тешке услед неиспаваности, бркови рашчупани, нос прав, брада необријана, коса као четка, интересна, и не никако обична глава.

„Шта то рече?“ упита га Павле налаktivши се на јастук; покривач и чаршав беху у неред; изненађен је био у његову врпољењу пуном гнева и љутње.

„Занзар, пријатељу мој, јест Занзар, ето то су име Венецијанци дали овим

*) Опет неке врсте комараца. Пр.

проклетним, неситим „испичашама“ човечије крви.“

Павле скочи са постеље у кошуљи, босоног стаде на чудноват мозајик, сличан пиктијама од печурке, а којом патошу пђд у Венецији, он јуначки сад промашира, у обе руке држи по једну папучу. Обрве је намрштио, листови су му на ногама отекли, он се приближава, на прстима, зиду где се одмара један напојен крвљу прекрасан комарац.

И — — бум! за тим једна малена мрља на белом малтеру, неприметна, ружичаста мрља и, и занзор је био, па и прошао.

— Узми столицу, седи, рече живописац, који са интересом гледаше скулптора шта ради — ја ћу ти причати о постанку Занзаре.

Ах... каква легенда, зар не?

Јест, легенда, и то легенда, коју ми је причао добри гондолијер Пијетро, а коју је он чуо од свог деде, овај од свог, па онај опет.

— Та то је што још од Адама?

— Не баш.

— Има ли ту материјала за читаву групу, врло лепу композицију и доиста оргиналну?

— Него што мислиш, можда! Ну па хајд' добро, ја ћу те слушати. И опет само у кошуљи, — Павле је само на једну ногу натакао папучу, јер је другу држао у десној руци као одбрандбено оружје — седе спрам свога пријатеља, који опет није оставио свећу. Од њихових двају тела оцртава се по зидовима и плафону црне фреске, фанастични покрети хиненских сенки, овде се смешно шетају.

— Ти знаш, додаде Дезрије, али ти ћеш ме извинити, ја ћу, ти причати без увеличавања, потрудићу се, да ствар представим што верније.

— А име твоје легенде? Мора имати имена.

— Ђут, ја почињем, гондолијери је зову:

„Витез Занзара.“

Ђаволски романтична титула, оте се са усана скулпторових, који спусти главу и слегну раменима.

Ја јој кум нисам био; сад ћу ти и слушај...

II.

Анђелија Домениго, ћерка старога патриција, небрижљиво се наслонила на балкон од своје палате, чије руже од камена, са шупљикама, изрезане мавријским вештаком — скриваше већим делом тежак тепих источњака, који беше ту пребачен испод руку лепог детета; позади ње измеђ тешких завеса од броката одваја се слабачка златна светлост.

Она не могоше да спава; узнемирена незнајући ни сама зашто, потресна од некога нејаснога сна, у дрхтавици што долази од несанице — онда пребаци преко свог полу наог тела лак огртач срмом проткан, а од меке материје неке, — она је дошла да посматра Grand канал, над којим се појави месец.

Последње су барке прошле тајанствене али сјајне одводећи тајне љубавнике, будаласту младост, сав слатки занос онај, што загрева крв венецијанску. Загушљива тишина завладала је у вароши. Од једном из побочног канала искочи, шмугну се једна црна гондола, на челу јој црвена светиљка, она пређе и заустави се са свим у сенци испод балкона палате Домениго.

Анђелија се није ни помакла с места. Можда ћете мислити да је заспала. Сан почиње. Да ли је то заиста сан?

Из гондоле готово невидљиве, зачу се песма чудновата, непозната, песма што продире до срца.

Анђелија није разумевала речи ове серенаде, али се из исте распростре силан чар, чија привидност све се то више и више заплеће као у неку чаробну мрежу, жубори хармонијом што заноси, одјекује чудноватим акордима. Мелодија ласка људ-

ској природи исто тако, као и ватрене усне устима заљубљеним и ватреним.

Она се подаје обмани, усне су јој полуотворене, очи су јој ужаграле, руке је у усхићању склопила; срце јој куца врло јако, а не може да му заустави куцање, груди јој се надимају и ваљају као таласи.

После последње, најдуже, дрктавице, врата се од филца отворише и из њих изиђе младић један у прекрасном белом, а срмом протканом, оделу; његова тога извезена је дијамантима; о тешком појасу, искићеном драгим камењем, које се светлуца у полусенци, виси оштар мач. Науснице, врло црне, повиле се изнад румених усана. Ватра из његових зеница сагорева младу девојку, а он је поздравља речима из незапамћених времена:

— Ја те љубим!

Има ли ту изненађења, обмане?

Анђелија је испустила ружу, коју држаху небрижљиво меки јој прсти. Већ је на усне притиснуо цвет продрзљивац један, који се удаљи, пошто јој рече збогом поносито и нежно; нежно као пољубац и узбудљиво као у претњи:

— Анђелија Домениго, тебе љуби витез Занзара!

* * *

Витез Занзара!

Први пут кад се ово звучно име као Фанфара одјекну кроз лагуне, то се зби у име објаве Венецијанцима, да је овај непознати, пореклом из Илирије, Далмације, Црне-Горе или с које друге стране дошао, да купи једну палату на Grand каналу; нити ко њега, нити он кога познаваше.

Он бејаше богат, млад, леп, трошио је будаласто баснословне суме новаца. У свој Венецији била су му отворена сва велика врата, па чак и прозори. Он би на свима забавама организовао излете; играше, љубљаше, проводио је необично живот.

После три месеца говорило се је само о витезу Занзари.

Висок, витак, нежног стаса, одарен гласом, чији нагласак бејаше јасан и звучан као кристал, освоји многобројна срца, заведе, једно за другим, најлепше лепотице и пуначке плавуше Венецијанке, слатке природе.

Лепота његова лица била би потпуна гледећи на његову нежну кожу, црне очи, прав нос и савршено овално лице, да није два недостатка на име: сувише црвених уста, из којих, кад се отворе забљеште, бели зуби, али чудновато шиљасти.

По том, будаласте кокете, те све велике госпође, које беху у његову друштву опазише његову манију, да се никада не одваја од свога скупоценог, а тако оштрог, ножа. Једна од њих, већма радознала, извади га једно јутро, потајно, из његове сомотске беле каније; учинило јој се, као да види на дршку од ножа румену каплицу, још не сасушене крви. Неколико завидљиваца тврђаху, да његове усне не беху никад руменије, но кад би учинио по какву нову жртву љубавну.

Оговарања без сумње!

Од једном не виђаху више многобројни пријатељи витеза Занзару. Да ли се је одрекао свакодневних пировања и фантазија, мисли ли на озбиљнију љубав? Он је излазио само у затвореним гондолама.

* * *

— Како си бледа, рече узнемираним гласом стари Домениго, пољубивши у вече кћер.

— То ти мислиш тако, што изгледа тако према месечини, промуца дете, чије се лице од једном зарумене, па за тим постаде још блеђе.

— Да ниси болесна? — А, не оче. — Глас јој се промену, постаде мек и умиљат као да хтеде тиме, да отклони сваку сумњу у патриција, за коју је знала и које се је бојала. Докле је она, без икакве живости, ишла ка својој соби, дотле је он оком пратио. Затресе неколико пута главом, после кратке почивке заклина још једном подуже, па за тим ишчезе иза завеса,

које прикриваху врата, што воде у његове одаје.

И последњег шума нестале. Цела палата почива. Густе завесе беху уклоњене без икаква шума; на њиховим позлаћеним алкама, свилене лествице висе о балкону палате Домениго.

Витез Занзара притиснуо је на своје срце, срце своје драге. При топлој светлости од византинске лампе обешене о таваницу, он готово опијен говораше о њеној лепоти.

Дакле то је она, која је била у стању да отргне лепога племића од непостајних уживања; она потомак Доменига прима тајанствено онога, који је већ дотле волео, оставио и уцвелио најлепше девојке у Венецији. Сваке ноћи скрива се гондола у сенци палате; сваке ноћи свилене су лествице закачене биле о камене резотине балкона.

Анђелија љуби витеза Занзару.

Она не опажа како њено здравље опада све мало по мало, да њене црте добијају информалну бледоћу самртника, а уснице њеног драгог све то више црвене, пламено — рујне, као да је испијао капљицу по капљицу, сву крв њеног срца.

* * *

Уморна, исцрпљена Анђелија спава. Њена мрка коса расула се по узглавнику од чипака, које увећаваху модрину младе девојке; очи затворене, уста полу — отворена, рекло би се, да је мртва.

Занзара клечи једним коленом и посматра је, чудновата ватра сипа из његових очију; за тим прошапута своју чудновату песму — по том извади свој нож и сручи га под грло Венецијанки.

Песма се је разлегала, монотона, она се прелама час нежно, час зацичи и поруши, час се приближи, а час се удали и успављује; он уједа кадифли кожу у сред мреже плавих вена и учини те паде на његове усне кап крви на вршку задржане, очи му пламте, цело тело дрхти од задовољства.

Несретниче!...

Јак глас загрме, прасну иза завеса, које се раздвојише и појави се стари Домениго са мачем у десници. Витез се само закикота и једним скоком подиже, у исти мах и стари патриције диже свој мач на њега. Ударац промаши, Домениго јаукну.

— Умри, пијавице, гадни врачу!

Црне се обрве намрштише. Занзара стеже дршку свога штилета; сабљом му поново грудма загрози. Ужасан врисак трже Доменига, те се окрете; његова се кћи усправи измеђ њих зачуђена. Неваљалац се користова приликом и дохвати се лествица, на њима изван опасности прсну у гласан смех и повика:

— Збогом! Витез Занзара оставља за навек Венецију, али јој оставља место себе освету. Никад да нема сна, никад да нема одмора варош, која га гони!...

Гром загрме из звездана неба.

Црни гондола оде у бездан, у огромне таласе, који дошав са ширине мора, затворише Grand канал до висине балкона. Више ништа! Ни витеза, ни барке. Занзара беше ишчезао.

III.

— Ето приповетке Пијетрове — рећи ће Дезрије.

— Онда, од тога дана?...

— Одмах после тога појавише се читави облаци од комараца са лакомим жалцем на крв; поплавише лагуне и узнемириваху дотле врло мирне становнике; ради успомене на витеза Занзару, који се никад не врати назваше га:

„Занзара“.

— До ђавола! Леп поклон што га даде тај господин!

— Срећом по нас витез Занзара стекао је ужасног противника у лицу доктора Зампирони,

— Шта кажеш? Зампирони?... пронашао лек! примети Павле.

— Спаситељ, пријатељ мој спаситељ

— Али још?...

Живописац отрча у своју собу, врати

се отуд носећи једну малу кутију у облику дугуљастог четвороугла, зелене боје и показа је своме другу.

— Шта је то? На то ће овај пренеражен. Дезрије показујући на натпис заклопца изговори гласно:

— *Sonni tranquilli!* . . .

— Мирни снови! преведе скулптор. *Fidibus insettifughi!* . . .

Прашак против инсеката . . . ах, да, као да би се хтело рећи за предохрану!

— Са свим тако . . . мој драги; то је смеша од прашкова биљни, који од један пут умртви Занзару.

Ах! тешко оном који се нешто овим прашком окади.

Ја их познајем те твоје шкодљиве траве! То отрује собу, и све што је у њој, људе и инсекте!

— Препарат др. Зампирони, заврши Тома ударајући по кутији.

— Ах! сећаћу се увек тога проналаска, слушај. Први пут кад покушах тај лек мал не остах ту с комарцима — части ми. Управљајући се по наредби бејаш харметично затворио прозоре и врата, за тим угасио свећу испрућио се на леђа, бејаш запалио једну од чувених купа од сувих биљака.

Венеција, августа 1895. год.

— Па?

— Ох мало, по мало, па се диже дим? Ја кашљах, кијаш, гуших се једном речи мишљах, да је већ куцнуо последњи час.

— Да, али још више Занзаре!

— Хајдмо дакле! . . . Бејашу издржали опит, ја бејаш загушен, испршен! . . . Тако ти др. Зампирони, ти знаш, не требају више . . .

Скулптор жестоко одмахну руком.

— Зу, у, у, у, у, у.

Поново певушећи и зујећи ласкаво помилова уши оба пријатеља.

О, о, о, дрекну Монесик који се разјарен усправи, ти ћеш, да видиш моју предохрану, помагајте! . . .

Зу, у, у, у, у, у, у.

Пљус, бум, пљус, теби витезу Занзара спремамо ону тамо! . . .

— Бум! . . .

— Бум! . . . и три . . .

— Бум!

Целу је ноћ одјекивало и орило се плескање рукама о зид. Са папучама у рукама, босоног и у кошуљи скулптор и живописац гонеше дуж зида потомке витеза Занзаре и тако осветише несрећну Анђелију Домениго.

С француског
Јелисавета С. Пав.

У НЕПРИЛИЦИ

Пријатељу и пјесниче,
Учин'те ми љубав ову:
Пош'љите ми и ваш прилог,
... Как'ву пјесму вашу нову“.

„О вама се чују, знате,
Лјепе р'јечи — права хвала;
Па де друже пробудите,
Вашу лиру идеала“.

Од прилике тако гласи,
Писмо драгог уредника;
— Пјесник сјео и већ лута,
Кроз редове живих слика.

Хоће да се „одазове“
Уреднику псвом брату,
То је лако — та пјесник је
По природи и — занату.

Сјео пјесник мућка, мисли,
А све брже лети време,
Сумори га неки стисли,
... Нема пјесме, ... нема теме.

К'о изгнаник ком је судба,
Вјечни немир само дала,
Тако и он лута мишљу
Кроз редове од могила
И срушених идеала.

Пред њим пукла сама степа,
Тако тужна, гола тако;
Зар ни једног више цвјетка,
... Ох, ала би горко плако!

И налакћен док је тако,
У хартију немо глед'о,
У једанак шта се деси?:
— Врисну једно мало чедо.

„Ха, ето је!“ кликну пјесник,
„Ето пјесме „с оног свјета“.
И... „бабица“ оцу јави:
„Красно женско!“ — (штета, штета!)

Четврто је, хвала Богу, —
То баш теку л'јепо дани!
... А како би нешто било,
Да се *чедо* пјесмом... храни?

Па потеже ситно перо,
Да напише ц'јелу страну,
Пјесму „чеду с другог свјета“,
Такву никад нечитану.

И тек поче, ... кад ал' бака,
Догегуца, па к'о с неба:
„Синко, још нам „круна“ фали,
Да купимо данас — хљеба“.

...
„Све бадава!“ хукну пјесник,
И лати га нека гроза,
Па дохвати једну карту
И написа уреднику:
„Извините, нема пјесме,
„Око мене сама — проза!“

Ст. Бешевић-Петров

ЖЕНТРИЈСКО ГНЕЗДО

Коломан Миксат

Прва посета у Герељу.

Волем и поштујем сву родбину своју, (јер најпосле *pexus* и није баш тако мала ствар) али сам ипак најрадије Ковачевима долазио, и ако ми је Павле Ковач тек само далеки сродник био. Живео је на Алфелду крaсно, удобно. У кући свега имао, што му срце само желило, није оскудевао ни у чему, па ни у кћерима. Три их је имао. Једна лепша од друге, а покрај тога и добре партије биле. Свака је носила седамдесет до осамдесет хиљада форината мираза. А то тек није мали новац...

Случај је ваљада баш тако хтео, да сам им отишао у госте онда, када су у кући

просиоца имали. Био то витак, плавих ви-тица младић са два предиката (Карло Боротија од Иљинке и Борота). Право жентријско чедо! Добро је пио, јахао, картао се и непрестано спомињао своје кумове магнате.

Четир-пет дана мувао се око девојака, док се једном не одлучи и не запроси најстарију Милку.

— Видим, допадате се једно другом — рекао на то старац — а и млади пријатељ је потомак добре и отмене породице, те наравно да ништа не бих имао против, али ипак пре свега...

— Ја вам на расположењу стојим, господине.

— Дужност ми је родитељска, да знам, камо ће те жену своју одвести? — Није хтео да га упита директно за његово имовно стање, јер то се у Мађарској не пристоји, него је овако околишећи хтео да дозна. — „Јер нисам рад — додао је — да се далеко од мене отисне“!

— Додуше, место камо ћу женицу своју да одведем, подаље је мало. Герелељска пустара, у близини Кошица.

— Јао, јао — кукао је тобоже чика Паја. Та од мојих није нико тамо одлазио, а то је сасвим на крај света. (Вртео је главом, као да премишљао). Ех, ех! Но, већ видећемо. Сирото моје мало тиче, ако тако далеко одлети, можда јој никад гнездо ни видети нећу. Како се зове то место?

— Герелељ.

— Како бих ја то нашао, ако би ме случајно тамо пуг нанео. А и онако ћу скоро морати у Кошице путовати.

— О, јако ће те ме господине обрадовати, ако ме посетите.

— Не могу рећи баш за цело. Можда ће ме јесењи послови и задржати.

Но нећу да вам дуго извијам њихов разговор, који је управо онакав исти, као и правозаступничка тужба, само с том разликом што је овде Карло и Милка у питању.

Не треба ни да речем, како нас јесењи послови нису ни најмање задржали. Шта више, старац ме толико заокупио, да сам и ја морао ићи, и тако једног лепог дана кренусмо пут Герелељске пустаре.

Само смо до Кошица могли на жељезници путовати, а оданде колима. Али гле невоље! Од свију кириција не знађаше ни један за Герелељску пустару. Рекоше да така и не постоји, а ако баш и постоји, не станује тамо никакав господин.

— Шта ти мислиш, деране? — упитао ме старац мрко ме погледавши.

Слегао сам раменима. А шта сам и знао мислити?

— Јеси ли ти чуо што о швихацима?

— Па ми смо на њихову имању чика Паја,

— Ех, ех! То ће лепо бити! Али не верујем, не могу да верујем, да нас је преварио. Та тако ми је красан изгледао.

Најпосле нађоше једног фијакеристу, који се опомињао да је на усолском друму с десна видео једну таблу са насликаном руком (но, ово мора бити, да је промисао божји хтео тако да буде), а доле написано било „Герелељска пустара.“

Наравно да смо одмах дали упрећи. Кочијаш наш се звао Пера Пољак. Био то ужасан брбљав. Целог пута мрела му уста, као воденица. У сваком селу, кроз која смо пролазили, имао је познанства и разне нам анегдоте и приче о сеоским газдама причао.

— Ето овде у овом травњаку станује Влада Жаратновски. Био то некад врло имућан човек, богат господин. Сваке недеље били у њега свирачи из Кошица по два пут. Али од неког времена веле за њега, да је глув и да не може да чује музику. Луда! Прави се само. Та и врапци знају, шта му фали . . .

— Дакле није глув?

— Јест да! Којешта! Новаца нема, зато је глув. А овамо срамота га да рече циганима: „ман’те ме се, немам новаца! . . .

На крају Луборцке дубраве наиђосмо на леп пољски дворац, који био дивљим грођем ограђен.

— Ето, ово је Јована Чаподија. Ено, баш сад хватају коње у кола. Како су сироти уши отпустили. А није ни чуда кад су хонведски! Хеј, какве су жераве пре десетак година та господа терала! Хја, мења се свет, све пролази, свега нестаје. Него је мудар човек тај наш краљ, молим понизно. Врло, врло мудар човек мора да је, када је он пронашао озе позајмљене хонведске коње. Онако би у нас само сиромашак морао ићи пешице!

Пера Пољак имао је за свашта заједљиву примедбу. Када бејасмо у Керфалви рекао је грдећи: „И овде већ туђин влада, а не племићска диплома“, а када дођосмо у Ханч уздахнуо је тужно: „Ох мој Боже!

Када ћеш већ једном те летеће земље зауставити“.

Тако је то ишло од села до села, док најпосле не стигосмо до усолског друма, где у страни на једном путу опазисмо таблу са натписом: „Герељска пустара.“

Милкин татица био је јако немиран и узбуђен. Земља куд смо пролазили није ни најмање пријатно на њега утецала. Коњи, које видесмо, једва су се вукли по окомиту брдском путу. Голе, ољуштене брезике и јагњеде правиле нешто хлада уз пут, а из њихова грања чуло се потмуло звиждање шумског коса, (ове луде тице никад се не мењају — рекао Пера Пољак — и сад онако лепо звиждукају, као и пре буне!) С десна на голетну, неплодну брежуљку црнео се оронуо стари дворац, у околи њега стршиле дивље руже, а на усахнулу потоку стајала и тужила запуштена воденица, точак јој давно престао окретати се, јер воде у потоку није било. Али који је то ђаво видео, да се тако воденица запустити?

Свуд владао пустош, докле је само око догледати могло, а оно богме далеко допирало, чак тамо до врха оне стене, на којој једна једина осушена буква раширила гране своје. Какав шаљивчина, који до ње дошао, сигурно је на оголене гране женску кецељу обесио.

Можда је то учинио из сујевере, — а можда је тај знак непријатељ оставио, који је отачаска добра опустошио.

— Па где тамо! узвикнуо је у том тренуту чика Паја.

У тај мах дошли смо баш до цигљане и пред нама пуче дивна долина, а на сред ње црвено обојадисан дворац. Баш као у причама. Spreда две куле, а између њих девет прозора са зеленим жалусијама. Огрбљена фасада сва је чисто горела од врела зрака сунчана.

Украј пута стајао баш пастир са својим стадом.

— Хеј ти, чији је ово дворац? упитао га чика Паја.

— Боротијев.

Чика Паја бацио му читаву прегрш десетака, тако се обрадова: „Ех сто му мука, ово ваља!“ Младићски је скочио из кола, када пред дворац дођосмо, али нас ту не дочека нико.

— Хеј! Има ли — кога?

Ни откуд никаква гласка Свуд мртва тишина влада.

— Та ваљда тек није ово какав проклет двор, где се људи у камење претворили!

Из малог неког зданија са стране појави се дежмекасти старчић у плаву капуту, кратка, дебела врата. Лице му набудрило, као да му га когод надувао, и скоро сво длаком обрасло. На ногама је имао, као у сред зиме да је, велике, тешке чизметине, а на носу зелене наочари.

— Је ли дома госп. Карло Боротија?

— Немамо ове године на продају — одговори старац дрхћући.

— Та господин, где је, до сто врага, а не питам те за то — рече набусито чика Паја.

— Код пишкија у рату — промуца онај.

Згледасмо се, како да разумемо овакав говор, кад од некуд са висине зазвуча женски глас:

— Вичите боље, господо!

Осврнуо сам се, да видим ко то говори. Кад на сред дворишта угледам међу дудовим грањем лепу просту девојку. Једна јој ножица кокетно до кољена откривена била, јер јој сукња за неку гранчицу запела. Усред зрела црна дуда дивно је изгледала.

— Господин рачуновођа не чује добро — рекла је — треба му јако викати.

— Ми тражимо господина.

— Он је у пчелињаку, сад ћу ја по њега отрчати.

И као дивља мачка спусти се с дрвета и оде по Карла, који се јако обрадова, кад нас угледа. Изљубисмо се и изгрлисмо, а тада нас уведе унутра једва

нам места нашавши. За нама уђе и рачуновођа, извињавајући се. Мислио је да смо какви трговци са шишаркама, зато нам је и рекао „да ове године немамо на продају“, (јер збиља и нема, молим понизно) после му се учинило, као да смо га упитали, кад је оглувио, зато нам је рекао „код пишикија у рату“, (али није хтео ни мислио с тим ништа рђаво.)

Карло је међутим за све распитивао. Како Милка? Шта му је поручила? Је ли наша медаљон, што га је изгубила? Је ли још у животу хрт фидика? (дабогме да је у животу). Је ли још болесна мала канаринка? (Не фали њој, драговићу мој, ништа). Док је тако он питао и распитивао се почео је дворац све то виши оживљавати. Врата се отварала, кораци одјекивали по здању, звецкали тањери, а слуге и слушкиње ницали као из земље.

Чика Паја беше занет. А тек онда шта ће бит, док постављати стану? А не за дуго и то дође. У собу унесе старо, породично сребрено посуђе, скупocene простираче столне, све грбом Боротским израђено. Заиста, дивота! мислио је у себи чика Паја.

— Дивно је ово местанце, драговићу мој — рекао одушевљено чика Паја после вечере.

— Па прилично — одговори скромно Карло — само то је мало незгодно, што је од света јако удаљено.

— Ех, какво далеко! — упаде чика Паја. — Један скок и то је све! Па тек само овај красан ваздух! Како ће то добро Милки пријати.

— Ваздух је без сумње лепа ствар, али је зло што друштво никакво нема. Нигде у близини нема ни једне господске породице.

— Глупост! Бар не ће бити сплетака. Довољни сте ви двоје. А после — ту је и рачуновођа. А како се оно зове?

— Анта Мартин.

— Но, па и он вам може зими друштво правити.

— Хвала лепо — смејао се Карло — од како га знам, увек ми о пишкијској битци прича.

Затим је устао и отишао до старца, који је на крају стола седео и глупо гледао у ништа.

— Хеј! Чича Анте! где си јуче застао са пишкијском битком?

— Тамо, молим — одговори овај благо — кад је оно Бем кроз дурбин угледао Русе...

— Но, Милка ће се јако радовати и забављати овим старчићем — рече чика Паја живо.

— Једва чекам, да јој га сасвим предам. Него нам је зато пре свега Милка потребна.

— Но, што се тога тиче, ту неће ствар нимало запињати. Можете је драговићу мој, већ идуће недеље довести. ✓

(Свршиће се)

ПРЕ НО ВИДЕХ...

(Георг Шерер)

Пре но видех ружин бокор
Где га краси рујни цвет,
Већ осетих мирис драги
Где га носи ветрић благи,
Да задахне њиме свет.

Тако слава о твој сјају,
О милошти твојој глас,
Беху мелем мојих ранā
Пре но оку беше знана
Несравњена твоја крас.

С. Д. Мијалковић

УСПАВАНО ЈЕЗЕРЦЕ

(Јулијус Мозен)

Мило санак језерце ми сања;
Водно цвеће покрило му груди.
Лакше, птице, са јелина грања,
Да се плави спавач не пробуди!

Трска тиху песмицу развила,
Горски уздах главу јој покреће;
Лептир плави раширио крила,
И осамљен над језерцем леће...

С. Д. Мијалковић

КНЕЗ СРЕБРНИ

Роман из времена Јована Грозног, од Грофа А. К. Толстоја

С руског преводи Вукосава Иванишевићева.

(Наставак)

„Че параклесијарше? упита подругљиво цар — одкад у тебе омекна срце?“

„Господару — продужи Маљута — не истражуј“. Али бјеше касно.

Син Маљутин, млади Максим, стајаше мирно пред Јованом. Максим Скуратов био је онај исти опричник, што је избавио Сребрнога од међеда.

— Дакле Максо пориче мој суд — рече цар, погледујући час на оца, час на сина. — Па говори, зашто ти се моја пресуда не допада? — Зато, господару, што ти ниси пропитао Сребрнога, како је све било, зашто је он напао на хамјаккову дружину?

— Не слушај га, свијетли царе, он је пјан — молио је Маљута.

— Максим није ништа пио — примјети заједљиво царевић. — Ја сам га све на оку држао, он није ни чашице попио.

Маљута га погледа таквим погледом, од кога би свак задрхтао. Али је царевић мислио, да га не може стићи Маљутина освета. Он је био исти отац, све зле навике очеве биле су код њега.

— Јест — продужи царевић — Максим нити је јео, нити пио, њему се не допада наш живот, ни очева опричнина.

За вријеме овога разговора Борис Годунов није скидао очију са цара, он је изучавао сваку црту на лицу његовом, па полако изиђе, да нико не примјети. Маљута клекну пред цара.

— Свијетли царе, Јоване Васиљевићу — рече он љубећи цару скуте. Јутрос сам те ја, луда једна, молио да ме назовеш бојарином. Гдје ми је била памет? Зар ја, роб смрдљиви, да носим бојарску капу? Заборави господару моје глупе ријечи, скини с мене ову златали хаљину, навуци врећу на ме, само опрости Максиму. Он је млад и зелен, па не зна шта говори. Ако ћеш њега казнити, казни мене, јер сам ја кривљи, што сам допустио да се опије. Ох, свијетли царе, казни мене, а не њега! Тешко је било гледати очајање на лицу Маљутину. Цар се насмија.

— Немам зашто казнити ни тебе, ни твога сина — рече Јован — Максим је прав!

— Шта ти је господару? — дрекну Маљута — Максим прав?“ На лицу његовом бјеше радостан, али глуп осмјех, кога одмах нестаде, јер Маљута помисли, да се цар с' њиме изругива.

Овакве брзе промјене на звјерском лицу Маљутину бјеху заиста смијешне, и цар се стаде грохотом смијати.

Кнез-цјесниг Никола I. са свјим синовима.

— Јест, Максим је прав — понови он озбиљно. — Ја сам сувише брзо осудио Сребрнога. Није могуће, да је он без узрока напао на моје људе. Та знам ја Никиту још прије његовога поласка у Литву. Вазда сам га волио. Он ми је био одани слуга. Свеме сте криви ви, несретници — рече он својим љубимцима — ви ме наћеривате на казну!... Зар вам је мало проливене крви? Ради вас казних мога честитога Никиту. Шта стојите скотови? Трчите, задржите казну!... Али не, не треба. Касно је већ. Глава му је одавно одсјечена. Ох, ви ћете ми за њу својом крвљу платити!

— Не, није касно господаре -- рече Борис Годунов, улазећи у палату. Ја сам наредио да мало причекају, јер те добро познајем: осудиш, па последије одмах помилујеш. Ено целат држи сјекиру над главом Сребрнога и чека твоју царску заповјест.

— Ходи ближе Борисе! — рече весело Јован. — Ти једини знадеш моје срце. Ти знаш, да ја не пролијевам крв ради утјехе. Ходи ближе, Борисе, да те загрлим.

Борис приђе и цар га пољуби у чело.

— Ходи и ти, Максо, даћу ти да ме у руку пољубиш, зато што истину говориш. Одмах нека ти се лијепа бунда скроји. Каква ти иде плаћа?

— Као и свима мојим друговима, господаре?

— Од данас си ти над свима њима и имаћеш велику плату. Али видим, да ми имаш нешто рећи, говори слободно, шта желиш.

— Свијетли царе, ја нијесам достојан такве милости, има их старијих од мене. Него те једно молим, пошаљи ме у Литву да ратујем, или на Расањ, да тучем Татаре. Цар га сумњиво погледа.

— Што то ти хоћеш да ратујеш? Зар ти је ови живот додијао?

— Јест, господаре, додијао ми је.

— Свијетли царе — уплете се Маљута — он хоће да ти још више угоди, да бије твоје непријатеље. Врућа је крв у његовим жилама.

— Није то тако — рече царевих — Максиму се не допада да буде опричник, он хоће, да се испуни онако, како он хоће, а не како цар хоће. Ето шта је.

— Ах тако! рече подругљиво цар — па кад ти се Максиме не допада, да будеш опричник, бићеш што ниже и од опричника.

— О господине — рече Маљута — шта ти год наредиш Максиму, он ће драге воље испунити. Сад хајде, Максо, кући и кажи матери, да ме не чека, имам посла у тамници. Хајде одмах. Максим оде. Цар нареди да зовну Сребрнога.

Наскоро га уведоше везана. За њим улезе целат Терешка загрнутијех рукава, јер није знао прашта ли заиста цар Сребрнога.

(Наставиће се).

ЧИТАЈМО РЈЕЧНИК!

Талијански написао Е. Де Амићис^{*)}

Прочитао сам ту скоро у једном чланку о Теофилу Готије-у овај перижод: — „Једном га пјесник Бодлер упитао: — Како си се, бога ти, научио тако лијепо писати? — А Готије му одговори: — Проучавао сам много рјечник. — И збиља, кажу да је он обично читао рјечник великом насладом“. — Чим прочитах ове рјечи, паде ми као нека копрена испред очију, и у исти мах призре ми се у зраку — таман као нож Махбету — један рјечник окренутих леђа, који ми се наметаше да га растворим. Увидјех, хоћу да речем, напрасно и први пут у своме животу, како је читање *Рјечника талијанског језика*, читање, велим, постојано и истрајно, уз пребирање и биљежење појединих ријечи, не само потреба, но и света дужност, колико за људе који пишу, толико и за сваког грађанина, који жели да му се душа мирно пресели у вјечност. Увидјевши ту истину, поцрвених до ушију, што је не бијех пређе открио (бар колико се мене тиче, јер је проналазак, ако ћете, и остарио); и упријевши прстом у дивит, који канда у тај мах представљаше моју особу, отресох се на њ: — Срами се! Па му онда стадох набрајати све оне многе разлоге, с којих сам држао, е би се морао срамити; бива: како нико не може с правом рећи да је научио језик, ако се није послужио најбржим и најпростијим средством, којим се може да прикупи ако не сва, а оно бар већи дио његове грађе, и како се то средство зове *Рјечник*, једина књига у којој се може да уочи до краја богатство језика и обухвати, тако рећи, његова цјелокупност оном сигурношћу, у којој се дух одмара и црпе снагу за нова проучавања у књигама. Како учити језик само у књигама и у народу, који с њим говори, значи учити насумце, пошто је у књигама тек један дио језика, нити је народу сав језик на устима; па и кад би народ био нека врста живог *Рјечника*, дај ми ти све његово благо покупити, што нам потврђује факат, е нема човјека који, прочитав, и само неколико страница у *Рјечнику*, неће наићи на извјестан број згодних ријечи, којијех се он или више не сјећаше, или их никако и не познаваше, употребљавајући мјесто њих којекакве дефиниције, упоређења, парафразе. Како је то занемаривање *Рјечника* узрок, што се мноштво ствари нигдје, па ни у самој Тоскани, нити помиње усмено, нити помиње писмено; пошто, сјем овога, другог начина нема, да се до потребе обазна како се што зове, већ ако ћемо се губити често у дуга, каткад у залудна, увијек у досадна претраживања; чега ради најчешће узмемо ријеч, која нам прва дође на уста. Како у језику којим говори и пише образовани свијет (једино с тога, што се не проучава *Рјечник*) нема онога богатства, којега би могло бити, пошто сви, у неко доба живота, пригрлимо извјестан

^{*)} Својим вршњацима, некадашњој српској омладини, која је ево оматорила чекајући да јој србијанска влада прештампа Вуков *Рјечник српског језика* посвећује преводаца овај чланак најпопуларнијег талијанског писца.

број ријечи и реченица, које нам обично задостају да с њима изразимо што нам је најпрече, но које се, сјем којег ванредног случаја, више никако не множе; док нема сумње да бисмо постојаним читањем *Рјечника* свој говор с дана у дан богатили, и сваког дана по нешто више изразити могли, а овим би се општим трудом окористио заједнички језик у писму и говору. И још много знатних и незнатних, ал' никад довољно не наглашених разлога, који су се сви на то сводили, да сам се ја големо варао сматрајући досле *Рјечник* као књигу, која је просто за то створена, да одговара на наша питања; него да је он, напротив, књига коју треба читати опширно, као што се чита историја, или роман, или каква научна расправа; и држати обично под јастуком; и носити, по могућности, собом у шетњу.

Стадох да читам, почамши од аза, великијем жаром, и у мало дана прогутах неколико стотина страница, шарајућ при том књизи рубове свакојаким биљешкама. Е, па бисте ли вјеровали? Радост, коју осјетих, бјеше таква и толика, да не могах одолети жељи, а да вам је не саопштим; и прекинувши читање, набацах без предушка ово неколико врста.

Представљам себи огромну дворану, у којој би прикупљени били те насумце поредани предмети донесени са хиљаду свјетских изложба. Проћи трком кроз ту дворану морало би, ја мним, бити уживање налик на оно, кад човјек чита, *Рјечник*. Ви прелазите из вароши на село, с мора на копно, са земље на небо, с неба у земљине груди, брзином којом лети машта, кад јој попустимо уздице. Поред свакојаког покућанства, привлачи на се пажњу средњевјековно оружје, азијатско биље

механички стројеви, драго камење, цвијеће, разноврсно ткиво. Налазите алате свију заната, изразе свију наука, одјећу и обућу свију народа, обичаје свију времена, обреде свију религија. Успут вас прати хучна и непрестана граја пословица, пошалица, псовака, благослова и поздрава. Наилазите на мноштво ријечи, које вам изгледају као сјене људскијех прилика: *лудруше*, надути професори у наочарима; *стародавне*, матори и болежљиви археолози, који режу на нове људе; *кованице*, дрска и безочна чељад, налик на момчад што тек улази у свијет; *простакиње*, нека врста јавнијех људи без длаке на језику; *злогоннице*, гласници злијех новина; *високозвучне*, што се хвастају и кочопере, као намет политичари на вашару; *улизице*, напухана властела; *непристојне*, безобразне женетине, срамотнијем жигом на челу; *туђинке*, залутали путници; *галад-ријечи*, јата дерлади, што се нижу у недоглед, с матерама на челу. И ви пролазите покрај једних, и не обзирућ се на њих, као чељад домаћу; другијема се једва јавите; овијем истрчите на сусрет, као старијем знанцима; пред онијем се часом зауставите, да им упамтите облик и лице; једна вас подсјети на неку погрешку, друга вас пријатељски посавјетује, трећа вам спомене какав историјски догађај, четврта дозове на памет какво народно предање; и ви размишљате, смијете се, вјежбате фантазију и учите језик, историју, морал, поезију, знаност, игре, занате, док не заклопите књигу збуњени, као да сте изашли из какве дворане, гдје сте у један мах имали пред очима позориште, пазар и академију. Па шта бисте већма захтијевали од једне књиге? Да ли се може порећи, да је то књига чаробна? А када ћемо

се моћи похвалити да смо је се начитали сити?

Мантегаца је у својој „Физиологији Уживања“ заборавио *Рјечник*, и тај му се заборав не може никако опростити. Сјећам се једног професора математике, ватреног стручњака, који једном приликом, пред ђацима, тури главу међу логаритмијске таблице и завапи изразом неисказане радости: — Боже, слатко ли је пливати у овом океану! — А тако је исто слатко пливати у *Рјечнику*. Човјек се опузује низа ступце, као низ какву ријеку, ријечи су му зелена острва, стабла и чељад поредана по обали; ослача нам, те мирно бродимо, размишљајућ о којечему, као кад човјек преврће илустрован албум. *Рјечник*, то је књига фантастична. Кажу е читање арапских прича *Иљаду и једна ноћ* изазива у памети читав рој шарених слика, које да човјека опију и пренесу у царство сањарија. Педесет страница *Рјечника* могу да разуларе у вашој глави много шаренију и вртложнију игру слика и прилика, но икаква арапска прича. Кад затворим књигу и склопим трецавице, ја око себе назмрем гомилу најразноврснијих ствари, које се врте, утркују, крију и указују, таман као облак ленирица, дражећ и бунећ ми пријатно машу чак и у самоме сну. *Рјечник* раздражује чула.

Па и кад оставимо на страну угодности, те за час уочимо ствар са гледишта поуке, зар нас мало чему учи својим фамиљарним разговором и својом материнском пријатношћу ова златна књига! Својим непрестаним, једноставним и строгим ознакама, она нам објашњује и бистри нејасне појмове; тако да, пошто смо је један сахат читали, узмемо

ли да што пишемо, нама се чини као да је наша писанија, као да су наши изрази увијек нејасни и неуглађени, те не можемо више да се задовољимо првијем обликом, ама хоћемо свакако боље, што нам најзад и пође за руком.

Описујући потанко оне многе стварчице, које у разговору обично означајемо и ријечју и кретом, а не можемо опет да их живо прикажемо онима, који их очима не видјеше, *Рјечник* нас вјежба у описивању ситница, у употребљавању подесних ријечи, у оном кујунцијском труду око језика, у оном савлађивању малијех тешкоћа, које књижевници скоро увијек избјегавају, као да их тобож презиру, а овамо их се боје. У осталом, радозналост је мала знаност, а *Рјечник* нас сваког часа подстиче да нешто дознамо; читајући, хтјели бисте да је уз вас час ботаничар, час стројар, час археолог, а час историк, па да га о којечему запиткујете; немате ли га при руци? Радозналост остаје, питања се биљеже за бољу прилику. Па су онда ријеч и мисао умна близнад: колико нам искара у глави не распаљује *Рјечник*! Готије велаше да има алам-ријечи, сафир-ријечи, рубин-ријечи, које чекају само да их чељаде окује; па није ни то све; има ријечи, које су кад্রে да нам дошапну мисао читаве какве радње; ријечи, које буде из дријемежа хиљаду мисли затрпаних у мозгу; ријечи, које нас опомињу на читаву какву заборављену књигу. Читање је *Рјечника* најзад и добра лекција скромности, јер колико год изучени били, опет ћемо у сваком ступцу наћи ону ријеч, за коју морамо рећи: — Нијесам знао! — те која нас опомиње на празнину, што је имасмо у глави. Многи би га имали читати да се вјежбају, ако

ништа, да повлаче насе, као спужеви, рошчиће своје охолости.

Ал' то није само красна, корисна и морална књига; *Рјечник* нам срца осваја још и са тога, што је он у строгом смислу „најнароднија“ књига у цијелој књижевности; радили су око њега сви вјекови, радили смо сви: научници, незналице, дјеца; има у њој по један стих свакога пјесника, по један перијод сваког прозајисте; свако је велико „збитије“ оставило ту своју успомену: ту вам је историја нашега језика; ту су трагови стољетне борбе између првобитног језика и реформаторског духа народног; ту су вам ријечи на умору, ту ријечи побједоносне, осакаћене, преображене, непобједиме, отрцане, усмрћене, сахрањене, васкрсле; то је право бојно поље, гдје су све наше покрајине и све наше вароши своје борце изаслале; то вам је строго домородна књига; *најнашија* од свију; осјећамо, читајућ је, оно „чувство својине“, које Мантегаца убраја међу најслађа; странцу, који би нас увриједио, дали бисмо по глави, радије но икојом другом књигом, талијанским *Рјечником*; понекад нас обузме као нека дјетињаста љубав за њ; ја га погладим руком, па му велим, као да ме збиља чује: — Учитељу, пријатељу, савјетниче, који свашто знаш и на свашто одговараш, вјерни друже учених и неучених, славни и драги мајсторе, да си ми здраво!

Има часова кад би човјек хтио да коме посавјетује читање *Рјечника*, као што би лекар прописао лекарију. Кад ви, на примјер, који нијесте вјешти дијалекту, или нећете просто њим да говорите, ушавши у кућу вашег сусједа, осјетите е сте својим књижевним говором сву кућу узбунили, тако да је конверзација морала храматити, па најзад и чамити, ох како

бисте радо, излазећ из куће, изручили собарици посјетницу, написавши на њу као рецепт: *Рјечник!* А кад наиђете на каква момка, о којему се чуда причају, свршеног универзитетлију, автора красних пјесама, који цвркуће француски, енглески, њемачки, а овамо, кад га згода натјера да вам исприча талијански, напречац, макар који случај што се њему истоме збио, а он запиње, тепа, не може да изрази своју мисао и истурује такове омашке, којих би се и дјеца стидјела; — кад наиђете на таква момка, којим ли бисте му бијесним задовољством пришапнули на ухо, попут милостива исповједника: *Рјечник!* — Кад би најзад могуће било остварити жељу једног мог пријатеља републиканца, који хоћаше да згрози талијанске монархисте, који бегују о зноју народа; кад би, вељу, могуће било добавити оног неизмјерног горостаса, што га он замишљаше, па да тај страшни рис тако жестоко рикне, да му поклич одјекне од Алапа до Сицилије, и потресе зидове и поломи стакла на свим талијанским кућама: жељети би било да тај горостас, уздигав се изнад толико хиљада Талијана, који неће да својим језиком говоре, или га наказе, или га губају, или га крње, или га срамоте, заори унакрст са свом силом својих снажних плућа: *Рјечник!*

И пошто све оно, — као што рече ту скоро један трговац, — што се данас пише, па и у књижевној струци, треба да има свој „практични закључак“, извешћу и ја један закључак из овог чланчића. И рећи ћу просто: — да сам министар просвјете, уврстио бих у науковну основу, тврдим увјерењем да задужујем отаџбину, обавезно читање *Рјечника*, са пабирчењем, коментисањем и полагањем испита на концу године.

„Како се каже талијански ово? а оно? а ово друго?“ Питања која би се са свим природно имала задавати ђацима, који толико другијех ствари знају. Кажу: — Има *Ручнијех књига!* — Готова работа, у коју немам вјере; треба куповати језично знање својим рођеним знојем, или боље, својим рођеним мастилом; у *Ручнијел књига* нема, иначе, него именица. Не достаје времена! Да — ну да видимо:

ево овдје у мене *Рјечника* Фанфанијева, најновије издање, хиљаду и седам стотин страница, осам свезака обичног формата, у свакој свесци по четир стотине страница, десет страница на дан:

— Година дана.

Ја гоним даље, а ви, дјецо, угледајте се на ме: започните.

Превео

Марко Цар.

О ЗНАЧАЈУ ПОЕЗИЈЕ

Предавање професора књижевности Милоша Н. Пејиновића

ао што је познато, крајна цел уметности је израз (expression). Према томе, логично је, да ће међ свима уметностима бити она прва, која се тој цели највише може приближити.

Све праве уметности имају извеснога израза својега. Само је он код сваке друкчији.

Узмите на пр. музику. То је, без поговора, уметност, која нас највише дира, која је најдубља, најосећајнија. И физички и морално, измеђ звука и душе постоји неки одношај. Изгледа да је душа ехо, у којем звук добија нове неке моћи.

Знано вам је, да се читава чудеса причају о старинској музици. Ово све није ни најмање чудно, није непојмљиво, када само посмотримо утицај наше музике данашње на нас саме. А, без сумње, признаћемо врло радо, да данашњи свет, у опште, није онако осетљив према ономе, што је лепо, као што то беху на пр. стари Јелини.

Никако не треба држати, да величина, јачина утицаја, претпоставља

овде врло компликована, сложена средства. Не! Што год музику мање, ређе чујете, све ће вас већма у срце дирати.

Подајте неколико нота чувеном којем музичару, нарочито подајте му неколико чистих и пријатних гласова, звукова, па ћете осетити, како ће вас он узнети на небеса, однеће вас у бескрајне просторије, загњуриће вас у неисказане сањарије.

Нарочита је моћ музике у томе: што може да уображењу отвори безгранично поље, што може чудесном гипкошћу да се прилагоди свачијем и сваковрсном душевном расположењу, што може да раздражи или да успава, звуком најпростије мелодије наша обична осећања, наше омиљене склоности, навике.

Што се овога тиче, музика је уметност без такмаца, па ипак није прва међ уметностима.

Музика се показује и вредна оне големе моћи, што јој је дата. Она, више но икоја, изазивље осећање о бесконачноме, јер је у њој све ограничено с највећом тачношћу.

Таква је моћ у исти мах и слабост музике. Музика је супротна вајарењу, које, најмање од свију уметности, води ка бесконачном. У вајарству је све ограничено с највећом тачношћу. А, музика изражава све и не изражава ништа по наособ. Напротив, вајарство готово никако не да маха уображењу, јер оно на чисто износи овакву или онакву ствар, те не може бити сумње, да је то нека друга. Музика не слика, она дира; она покреће уображење, и то не оно, које ће по ново стварати слике, већ оно, које ће ганути срце. Кад је већ једном срце гануто, онда смо потресени и душом и телом. На тај начин, музика може до извесне тачке стварати слике и идеје. Али, њезина непосредна и природна моћ не утиче на репрезентативно уображење, нити на ум, већ утиче на срце, а ово је опет доста лепо преимућство.

Област музике је осећање. Ну, и ту је њезина моћ више у дубини него ли у простору, а мален је број извесних осећаја, које она изражава с неописаном силом. Путем асоцијације, она је у стању изазвати све те осећаје. Али непосредно, изазивље она само два најпростија, најелегантнија осећања: тугу и радост, заједно с њихних хиљаду нијанса. Поиштите, на пример од музике, да изрази хероизам, неку одлучност и мимо друге сличне осећаје, у којима туга или радост имају врло мало удела, па ћете увидети, да је она за то неподобна, као што јој неће поћи за руком ни да наслика какво језеро или какву планину. Она ту ради како може; она употребљава брзе, јаке и благе тонове, а на машти слушаочевој остаје да оно остало доконча. Ну, пошто се знаде, да машта ствара само оно, што се њојзи допада, онда је јасно, да ће један

слушаоц, при једној и истој арији, замишљати себи планину, а други окејан; ратник ће отуда црпети јуначкога надахнућа, а пустињик ће тражити религиозна осећања.

Без сумње, речи одређују музични израз. Ну, тада заслуга припада речма, а не музици. По нека, реч даде музици такву прецизност, која је сатире и која јој одузимље властити њезин утицај: ону неодређеност, нејасност, монотонију, пространство и дубину, па мал' да не и бескрајност.

Проста једна декламација, с добрим нагласком, јамачно стоји изнад заглашљиве музичке пратње. Музици ваља оставити њезино обележје, не треба јој одузимати ни њезиних махна, ни њезиних преимућстава. Нарочито, не треба је одвраћати од њезина предмета, те искати од ње оно, што она не би могла дати. Она није кадра изразити компликована, сложена и вештачка осећања, или осећања: земаљска и проста. Њена је особита драж у томе: да уздигне душу ка бескрајњем, бесконачном. Она се, дакле, овим природно везује за религију, и то нарочито за ону религију бесконачнога, која је у исто време и религија срца. Нарочито је она у стању да до подножја Вечнога Милосрђа уздигне дршћућу душу, на крилима кајања, наде и љубави.

Веле, да је права сласт била за оне, који су у Риму, у Ватикану, на свечаним католичким мисама слушали мелодије Леа, Диранта, Перголеза. Они су за један часак угледали небеса, и душа им се могла на њих успети, макар да су били из разних крајева и различитих вероисповести. Ово пењање врши музика по степеницама, које она сама бира, по степеницама, које су невидљиве и тајанствене, које су сложене и испре-

плетене, тако рећи, од свих природних, општих осећаја, што у свакоме крајичку света изазивљу из људских недара уздах према другоме, невидљивоме, небесном свету.

Између вајарства (скултпуре) и музике, ових двеју супротних крајности, стоји живопис, готово толико исто прецизан као и вајарство, готово толико исто дирљив као и музика. Као год и вајарство, исто тако и живопис означава видљиве форме предмета, којима живот улева. Као год и музика, живопис изражава најдубља душевна осећања, и то их изражава сва. Замислите само: које би то осећање могло бити, које живописац не би могао изразити?! Он има васколику природу на својем расположењу, цео физички и морални свет, гробље, предео, сунчев залазак, океан, велике призоре из грађанског и религиозног живота, све створове у природи, а врх свега слику човеку и његов поглед, то живо огледало онога, што се у души збива. Дирљивије од скултуре, јасније од музике, живопис се уздиже изнад обе поменуте вештине, јер он боље изражава лепоту, у свима њеним облицима, људску душу, у богаству и разноликости њезиних осећања.

Ну, уметност *par excellence*, она, која превазилази све остале тиме, што је куд и камо изражајнија, експресивнија, — јесте поезија.

Реч је оруђе поезије. Поезија дотерује реч према својој потреби и идеалише је, како би та реч могла изразити идеалну лепоту. Она јој даје дражи и моћи у метру, она је чини као неким посредником између обичнога гласа и музике, она је чини нечим, што је у исти мах и материјално и нематеријално, ограничено, јасно и прецизно, као што су најсталније контуре и форме, живо

и надахнуто као год боја, дирљиво и безгранично, као што је звук. Природна реч сама по себи, а нарочито одабрана реч и поезијом преобразена, јесте најкрепнији и најопштији символ. Снабдевена овом амајлијом, поезија размишља о свима сликама осећајнога света, као оно скултура и живопис. Она студује о осећању као оно живопис и музика, о свима његовим разноликостима, до чега музика не може допрети, о свима његовим брзим променама, које живопис не може пратити, јер је живопис вазда сталан и непомичан, као год и вајарство. Али она не изражава једино све то, она изражава оно, што је готово неприступачно свакој другој уметности, а то је: мисао, потпуно одвојену од осећања, мисао, која нема облика, која нема боје, мисао, која од себе не издаје никаква звука, која се не појављује ни у каквом погледу, мисао, најузвишенију у својему полету, најпрефиненију у својој апстракцији!

Замислите само то: какав свет од слика, од осећања, од мисли, у исти мах и различитих и смешаних, буди у вама ова једина реч: *отаџбина!* Па, за тим, она друга реч, онако кратка, а онако дубокоумна: *Бог!* Има ли чега јаснијег и у исти мах, дубљег и пространијег?!

Реците архитекту (неимару) вајару, живописцу, па и самоме музичару да изазове, на тај начин, једним покретом, све силе природе и душе. Они то не могу учинити, те тиме управо највидније признају надмоћност речи и поезије.

Они то и сами тврде, јер се поезијом служе зарад своје властите мере (такта). Они уважавају и захтевају да се уважавају њихна дела, у колико се већма приближавају поетскоме идеалу.

А и људски род чини, као год и уметници. — „Каква поезија!“ — узвикује човек при погледу на какву лепу слику, при слушању какве дирљиве мелодије, при гледању какве живо израђене, експресивне статуе (кипа). — Нема ту никаквога самовољнога поређења. То је природно суђење, које од поезије гради тип савршенства свију уметности, које од поезије гради уметност, која у себе обухвата све остале, којој све остале теже, коју ни једна достићи не може!

Када друге уметности хоће да подражавају делима поезије, онда се оне већином удаље од својега предмета, оне губе властитога својега ћенија. Али, поезија гради по својој вољи палате и храмове, као год и архитектура. Она их гради или прости или велелепне. Сви јој се редови повинују, као и све системе. Њој је све једно, ма које уметничко доба било. Ако јој се допадне, она по ново ствара: класичко или готско, лепо или узвишено, ограничено или бесконачно. Лесинг је могао упоређивати, и то с највећим разлогом, Омира с најсавршенијим скултором. Толико су облици (форме), које та чудесна кичица даје свима створивима, чисто, прецизно одређене! Па, какав ли је Омир и као живописац! А, и Данте у другачијој једној врсти!

Једино музика има нешто дирљивије од поезије. Ну, као што напоменусмо, она је неодређена, ограничена је; она је тренутнога трајања.

Осим своје јасности, своје разноликости, своје трајашности, поезија има такође најдирљивијих звукова. Сетите се само оних речи, које Пријам говори на коленима пред Ахилом, када од њега тражи лешину сина својега, па за тим, сећате ли се толиких стихова из Виргилија, па онако лепих сцена у Сиду. У чувеној песми Перголезовој: *stabat mater dolorosa*, човек се може питати, чиме она већма узбуђује: да ли музиком или речма. Неке религиозне песме, само кад се по ново искажу, постају од страховитога ефекта.

Људска реч, идеалисана поезијом, има дубину и дивоту музичке ноте. Ну, она је толико исто сјајна, колико је и дирљива. Она говори исто толико духу, колико и срцу. Она се у томе не може подражавати и неприступачна је; јер у себи сједињава све крајности и све супротности у једну хармонију, која удваја њихно узајамно дејство, и где се једна за другом појављују и развијају све слике, сва осећања, све идеје, све подобности људске, сви кúтови срца, све стране од ствари, сви реални светови и сви светови, што се замислити могу!

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ.

Приповетке

Милке Алексић-Гргулове. Први део. I. Вера. II. Ђердан од бисера. Београд. Штампано у држав. штампарији краљевине Србије 1897. Стр. 125. Цена 1 дин.

И ако врло добро осећам како ће ми бити тешко да испричам, онако како хоћу,

садржину приповедака наше омиљене и најбоље трагеткиње, ја ипак то чиним из осећања дужности према онима, који ову збирку још нису читали, у толико пре, што је ова књига почетак самосталних радова г-ђе Гргулове у области белетристике. Причам, дакле, поглавито, садржину с тога, што би, без тога, моје мишљење

(ако се оно кога тиче) било, можда, недовољно јасно, нарочито онима, који ове списе госпођине не познају.

У првој приповеци, *Вера*, описују се љубавна и друга страдања једне младе Српкиње (Вере), која по нужди, постаје чак и славна оперска певачица и, напослетку, венчава се с драгим (Јасминићем), због којег су, како ми се чини, сва та страдања и била. Њена ујна, Настасија, једна, јамачно од природе, кроз неваљала жена по срцу, и кћи ове, Славка, изгоне Веру из куће њенога ујака, јер виде да се адвокат Јасминић, кога је Настасија изабрала за Славку, заљубио у Веру. Али њу Јасминић не узима, јер је његова мати противна тој вези, — Верин отац умро је у затвору, камо је био доспео што му је из благајне нестала извесна сума сиротињског новца. Вера се, због тога, реши да се спреми за оперску певачицу, јер јој то саветује и њен ујак који је, истина, поодавно умро, али је свом пријатељу Шкорићу оставио једно писмо за Веру, и, уз писмо, дванаест хиљада форината. Иде, дакле, у Беч, и учи, међу тим се заклела да ће наћи зликовца, који је упропастио њеног оца. Пролазе године. Настасија и Славка каћиперке и луде, познаду у Баден-Бадену неког барона Ахолског, Пољака, који се утрапи г-ђи Настасији за зета. После две године барон украде Славки и накит, пошто је све остало упропастио (две стотине хиљада форината жениних, и сто хиљада форината таштиних новаца), па га нестане, а ове две глупаче допаду сиротиње. За то време Вера је постала једна од првих оперских певачица, славна и богата, неудата и чедна, и — чисто невероватно! још воли оног сметењака Јасминића, који се, по смрти своје мајке, доселио у Беч, да је близу Вере. Кад Вера чује да су Настасија и Славка просто пропале, она оде тамо где су ове две становале, помири се с њима, и доведе их у свој летњиковач у близини Беча. После кратког времена седе једног дана, пред вече, у павиљону (у Верином парку), Настасија, Славка, Вера и Јасминић. На један пут чују ужасну вику: „Лопови! Држите лопова! У помоћ!“ Слуге ухватиле једног човека у краћи. То је био Алберт (тобожњи барон Охолски), оно сироче, које је подигао Верин отац, судија Надан Плавшић, и које је стругнуло у свет кад је оно нестала она сума

новаца из Плавшићеве касе! Он то овде и призна, и, наравно, буде суђен и осуђен. Пошто је тако скинута љага с имена Вериног оца, она се венча с Јасминићем, који је посаветује те све своје грдно имање *поклони* (ја подвлачим ову реч!) Настасији и Славки, и тиме прекине и ову приповетку, која је, заиста, на овакав начин, могла постати и много већа.

Ђердан од бисера је врста криминалне приповетке. Једном јувелиру београдском — прича треба да се дешава пре триестину година — буде похарана јувелирница, и, међу осталим стварима, буде украден и један врло скуп ђердан од бисера. Породица јувелирова мал те не изумре, а лопову се не уђе у траг. Но није забадава речено: заклела се земља рају да се сваке тајне знају.

Марко Златић, богат трговац, који се оженио ђерком богатог Американца Клодена, има брата Васу, који му је сушта противност: добар, ваљан, искрен, осетљив. Васи не иде посао добро, али да му је 500 дуката, па би му се, како је он уверен, окренуло све на боље, јер би на не знам каквој трговини зарадио не знам колико. Али га одбија брат, од кога се он надао измолити ту суму, и он се враћа утучен кући. Жена му, онда, даје свој скупочени ђердан од бисера, који је била добила од свог несуђеног, Милана Лонгића, и Васа иде Самујилу Јеврејину да заложити тај накит да би добио потребну суму. Но Јеврејин позна ђердан, који је, во времја оно, био украден Николи јувелиру, деди Симке, Васине жене. Јеврејин не прима бисер ни као својину Симкину, ни Васину, и жели да се прво судски утврди властитост. Напослетку, видевши Васу у невољи, он му даје новац у зајам задржавши бисер. (Ово ја као читалац мислим, да је Јеврејин задржао бисер одуставши да га предаје суду или полицији ради истраге — јер се разговор међу Васом и Јеврејином тако свршава). Но пошто је, ипак, требало похватати конце томе бисеру од дана кад је украден, па до његовог приспевања у руке Симкине, односно Милана Лонгића, пронађен је овај начин: у Симкину кућу долази, прошињом, нека авет од жене, без једне руке. То је Петрија, негдашња слушкиња Николе Јувелира, која Симки прича своју историју. Та Петрија била је прво удата за Миту Лонгића, столара, стрица Милана Лонгића,

Смиљкиног несуженог. Кад обудови, она ступи у службу код Николе јувелира, и позна се с неким Стеваном Зликовићем, који је, обећававши је узети за жену, наговори те покраде газдин дућан. Стеван задржи неко много драго камење, а Петрији да ђердан од бисера, па зажди у свет. Петрија сиротује двадесет и више година, али чува ђердан. Кад је њен сродник Милан Лонгић био испросио Симку, она му понуди на откуп ђердан, слагавши га одкуда јој, и Лонгић јој то поверује одмах и купи га. Но та јој продаја не донесе срећу, и она мораде, најзад, у болницу, одакле излази измождена и онакажена. На основу њене приче поведе се истрага. Истражни судија, фифик више од својих данашњих колега, има један трик, којим се, као на позорници, дође до расплета. Петрија каже да би и сад познала Стеву Зликовића по његовим за чудо лепим очима, а судија пошље у ондашње *Списке Новине* оглас, како је Глиша Сарић кум Стеве Зликовића, оставио грдно имање свом кумчету, али да кумче треба лично да дође па да му суд преда то богатство. Стефенс Клоден, Американац, који живи у Београду, али ретко с ким проговори коју реч ма да зна врло добро српски, јавља се суду прво као познаник тога Стевана — познанство из Њујорка — а за тим, главом и брадом као Стеван Зликовић, а, при суочењу, потврде то и Петрија и Самујило Јеврејин. Стеван буде осуђен на тешку робију, као и Петрија, која умире после два, а Стеван после године дана, она од старости и што је без руке, а овај „од тешког рада“.

* * *

На приповедачку вештину г-ђе Гргурове има неоспорног и врло видног утицаја њена глумачка уметност. Осећајна област њених драмских и трагичних јунакиња и позоришна техника у опште, ставили су свој печат на ове аматерске почетке. Саме по себи, њене приповетке су карактеристичне. Не имајући ни једну реалистичку црту, чиме се, у главном, одликују новији производи наше књижевности, оне су, по замисли и изради, по схватању и по опису карактера, наивније и далеко мање вероватније и од оних Абуових приповедака, с којима је г-ђа Гргурова, као преводилац, ушла први пут у књижевност пре читавог низа година. Приповетке г-ђе Гргурове заилазе у роман-

тику наших новелиста и романијера првих по времену, нарочито садржином. А њихове личности, већ носиоци таквих радња, које читалац прати с неповерењем, немају у себи ни мало више истине и природне крепкости од новелистичких јунака и јунакиња Богобоја Атанацковића, само што су јунаци овога писца окружени донекле извесном поетском атмосфером — можда за то што нико од нас не памти време и прилике кад су они требали да плачу или да се радују, да живе само осећајући и да умиру декламујући, — док су жене и људи приповеткама г-ђе Гргурове и без тога за то, што их ми разазнајемо, само по етикетама: тај и тај, добар човек; та и та, зла жена итд. Јер г-ђа Гргурова нигде не описује, нигде не аналише. Она само прича, просто, „клот“, прелазећи па и не додирујући оне моменте при којима би други застануо да би их, излажући и аналишући, обасуо светлошћу тако, да читалац схватајући сваки њихов покрет, поклони им и што веће интересовање, и прати их са што више разумевања. Трудећи се да направи утисак драмском страном догађаја, г-ђа Гргурова занемарује све остало, али за то улази у пробе, које су само њој од штете. За решење незнатних заплета измишљавају се невероватни догађаји, као што је онај са Стефенсом Клоденом, лажним Американцем, у *Ђердану од бисера*; или се превидно хотимично природан и логичан завршетак, управо одбацује се завршетак, који се силом логике сам намеће, па се прибегава читавим романтичким историјама, врло неспретним, и, што је главно, врло мало вероватним, и, што је најгоре, ни мало поетичним кад већ треба да су романтичне, као што је то у приповеци *Вера*. Та тако јако уочљива лежерност према обичној вероватноћи и могућности није само при заплету и расплету главнога, већ је она ту кад год затреба, за најмање ствари: за какво мало изненађење, за илустрацију лажног или правога пријатељства итд. Отуда читалац иза сваког покрета ма којег лица види руку сценаристе, који сам по својој вољи, и како му кад устреба, помиче фигуре. Оваквих начина треба се клонити што је могућно више и на позорници, а у белетристици они су просто недопуштени, и то у толико строжије што ми од приповедача тражимо бар толико имагинације, да не

бисмо долазили у незгоду да при свакој манифестацији свих личности чујемо и суфлера.

Г-ђа Гргуорова морала је много читати, нарочито старије и лошије немачке приповедаче, јер на њих опомињу њен начин причања и измишљања без многог домишљања. Шта више има и појединих сцена, које подсећају на стране утиске. Таква је она, где Васа моли свог брата за зајам, а овај за то време чита рачуне, који су му послали разни лиферанти за ручак даван прошле вечери. Ја нећу ни да помињем комичан упечаток једног *diner*-а у Београду пре једне масе година, већ хоћу само да споменем, како се слична сцена може да нађе само код писаца као што су Евалд Аугуст Кениг, Штрекфус, Ф. Лила фон Динклаге, и како се још не зову сви они писци по немачким *Familienblatt* — овима.

Ни људи, ни њихова околина, ни радње не носе никакав посебит отисак; људи не представљају никакву засебиту индивидуалност; ми о њима дознајемо колико и онима о којима причају оне безбројне поучне приче и басне што се почињу са: „Био један човек па имао ћер и два сина“. Њихова околина, ако је има, нити је њихов рефлекс, нити што доприноси општем познавању средине из које је узето све градиво. Ми знамо да се прича, прва или друга, треба да дешава пре дваестак, тридесет година, али то нам каже писац, а ми сами не видимо то ни у *Вери*, ни у *Ђердану од бисера*, не видимо то ни по начину мишљења личности, ни по њиховој ношњи, ни по другоме што би требало да носи карактер локалне боје. Не знамо, по готову, ни у ком делу Српства дешавају се ове ствари, већ погађамо да се *Ђердан од бисера* дешава у Београду, а *Вера* у којој већој вароши у Војводини, па онда у Бечу. У кратко, ови радови не показују никакву везу са студијама, као што немају ни мало ни имагинације.

* * *

Једна страна ових радова такође не показује одлике, тако нужне и тако неопходне. То је језик, којим су писане све приповетке. Изузимајући извесне германизме, од којих се тако мало уме да брани велики број наших писаца у опште, г-ђи Гргуоровој не може се пребацити да нише езиком неправилним. Али одатле па до

лепог писања још је далеко. Правилан језик без стила врло је велика препрека ономе, ко хоће да постане литератор. И ако је наш језик врло изразит, ја у целој овој књизи нисам могао наћи ни један једар став, ни једну реченицу а још мање страну, која би се блистала и преливала изразитошћу и једрином, лепотом и животом. Чисто је невероватно како је ретко наћи напис, који је писан добрим стилем и богатим језиком! Ма да, истина, и једно и друго претпоставља дар, ипак је за то нужна и школа, учење и вежбање, а тога готово и нема. Јер само жеља да се постане књижевник, није и услов за то. А, изгледа, да врло знатан број наших младих литератора, па и г-ђа Гргуорова, мисле да је довољно само хтети, па одмах и постати литератор. За то се у часописима и засебним издањима и појављују написи, који су врло речита сведоџба о надугој претензиозности обученој у наказан стил за шта су добар пример *Немари*, да друге такве јаде наше књижевности и не помињем овом приликом.

Напоследку, ево целокупног утиска, који су на ме учиниле приповетке г-ђе Гргуорове: оне вечери, што их госпођа утроши пишући овакве приповетке, несравњено корисније могла би употребити посветивши их представљању и оличавању оних великих, силних и вечитих страсти оваплоћеним у женским карактерима славних драма и трагедија, кроз које је она одавно наша највећа глумица.

Harry

Из народа и о народу

пише Лука Грђић-Бјелокосић. Књига друга. Издање пишчево. Мостар. Штампарија прве српске књижаре Влад. М. Радовића.

Оцјењујући прву књигу поменутога писца, г. Вељко Радојевић у 22. бр. „Бос. Виле“ (лањ. год.) рекао је: *Описивати један народ од колијевке до мотике, врло је шкакљив посао*. И заиста! То је врло добро речено. Човјек, који хоће да нам описује живот и обичаје кога народа, мора бити потпуно спреман за тај посао. Он мора врло добро да познаје тај народ, његов живот у кући и ван куће, његове добре и зле навике, његове боље и слабије обичаје, његово вјеровање итд. итд. — те да његови описи буду тачни, подробни, истинити. У колико у приповијечи

мора писац да је обазрив, те да се чува од сувишнога описивања детаљности и од сухопарног разлагања о многим ситницама, у толико оваки писац, у оваким описима, мора да је опширан, да добро пази да не заборави ни најмању ситницу, јер у оваким стварима и ситнице имају неку своју вриједност... Због тога се опет не слажемо са г. Радојевићем, који жестоко замјера Грђићу „што је у својим описима негдје врло опширан“. Ми врло добро знамо, да Грђић добро познаје наш народ у Херцеговини, а особито онај око Гацка, те због тога он и хоће да нам га вјерно изнесе и опише онаквога, како га познаје — нити што додавајући ни одузимајући. А то, по нашем мишљењу, није и не може бити гријех, па ма Грђићеви описи били мало и сухопарнији, него што би били, да је био краћи. Та за Бога, оваки описи свакако су сухопарни, нити ће их когод читати забаве ради; али они, који хоће да боље упознају или проучавају, или ће проучавати наш овамошњи народ, свакако ће се више користити оном књигом, чији писац није био штедљив у описивању ситница, него ли оном, чији писац тек површно, хитно и кратко све описује.

Много умјеснија је она примједба г. Радојевића, гдје вели: да је Грђић по гдје гдје био врло кратак. То смо и ми опазили, те се заиста чудимо, зашто он није на тим мјестима био опширан као иначе. Да ли због тога, што оно о чему пише не познаје колико треба, или због тога, што је хтио да буде час прије готов, па је прихитио? Ми смо увјерени, да ће прије бити ово друго и због тога морамо га

прекорити и препоручити му, да други пут буде пажљивији. Тако исто би смо му препоручили, да по гдје гдје без потребе не понавља што шта, што је већ прије казао, јер то никако не користи опису, него му шта више знатно штети. Он може бити и опширан и добар и без тога, па нашто онда узалудне ријечи?

Но да пређемо на преглед ове друге књиге, која носи скоро и све врлине и све мане, као и прва.

На првом мјесту овђе налазимо *Опис Гацка са старинама*, по народном причању, а иза њега долазе: *Народна ношња*, *Бојење пређе*, *Народно сујеверје*, *Народна гатања*, *Народни лијекови*, *Босански без*. Од свих ових чланака и најљепши и најпотпунији је први *Опис Гацка*, а најслабији је *Бојење пређе*, који је готово могао и изостати. Такођер нам се не чини баш добар ни чланак *Народна ношња*, гдје Грђић описује само ношњу на селу. По нашем мишљењу, није смио да заборави ни ношњу у вароши, која је од гориспоменуте далеко различна. Чланак *Народно сујеверје* такођер није потпун. Колико још има празновјерица у нас, што их и Грђић знаде, а није хтио да их изнесе. То се никако није смјело изоставити. *О народни лијекови* пак пише лијепо, само не бисмо никоме препоручили, да их куша на себи. Најпосле и оно о „Безу“ свиди нам се.

Није дакле у овој књизи све ни потпуно ни одабрано, али ипак она ће се допасти свакоме, кога занима наш живог и обичаји у Херцеговини и ми је топло препоручујемо.

Ручк

КЊИЖЕВНЕ БИЉЕШКЕ.

Аполон Николајевић Мајков, који је умро почетком априла, био је један од врло знатних руских пјесника, чијем се спомену ми одујемо слиједећим вретама. Мајков је рођен у Москви, 1821. год. Отац му је био ваљан сликар, а ђед по оцу, Василије Мајков, пјесник. У четрнаестој години Мајков је написао пјесму „Разочарање“, којом је био одушевљен круг пјесника, приповједача и сликара, који се састајао у кући његовог оца, и међу којима је један од најодушевљенијих Аполонових пријатеља био Гончаров. Љубав ка сликарству била је толико развијена код младог Аполона, да је он, учећи гимназију а по том

права, ипак у главном био сликар, чији су радови хваљени и куповани. Па ипак мораде се одрећи сликарства што му вид постојаше све слабији. Његове прве пјесме штампане су 1838. год., а год. 1841. издао их је у засебној свесци, коју је особито похвалио велики руски критичар Висарион Бјелински, рекавши за њих да су по форми равне Пушкиновим, а неке и боље од ових, само је жалити — наглашавао је Бјелински, — да се пјесник бави искључиво амтичким мотивима, док, међу тим, знаменити руски људи треба да имају очи и за тежње и невоље садашњости. Та Бјелинска примједба била је само одсјев

онога његовог принципа, по коме је прије свега требало извојевати, пуну грађанску слободу, а док се то не учини, сваки руски пјесник треба да је и политичар. — Ради даљег образовања Аполон Мајков путовао је по Италији и задржавао се у Риму, а за тим учио на париској Сорбони и Collège de France. Вративши се отуда, он је, бавећи се у Прагу, постао интиман пријатељ са Ханком, и ушао у редове словенофилске странке у Русији, која, наравно, није била по укусу Бјељинском већ за то, што је била чисто национална и самодржавна. Из тога су времена његови пјеснички радови: „Два свијета“, у којима се преставаља очајна борба Хришћанства с Погаништвом; „Три смрти“, у којима је описано како су умрли: философ Сенека, пјесник Луканус и епикуреац Луцијус; „Алкibiјад“, „Анакреон“ итд., све дјела у којима нема ни помена о Бјељинским „актуелним питањима“. Тек у радовима из друге периоде стварања (1855.—1865. г.) он је поред мотива из класичне прошлости, којом се, ипак, највише бавио, обрађивао и поједине моменте из садашњости одијевајући их историским рухом. Такви су му радови: „Дуња, лудица;“ „Савонарола;“ „Клермонски концил“, итд. И ако је Аполон Николајевић Мајков припадао по свом темпераменту и укусу школи чисте умјетности, из које су и граф Алексеј Толстој, Полонски, Меј, Шчербина и др., ипак је он у краћим лирским пјесмама поета најнежнијих осјећања људских, да ми жалимо што се из ризнице блага његовом поезијом створена, није пренијело готово ништа у нашу књижевност.

а. в.

Уландова заостава. Славни немачки пјесник љубави, Уланд, оставио је по смрти многе саставе у рукопису, које је недавно откупило Шилерово друштво у Виртембергу. Занимљиво је, да је Уланд све своје пјесме и остале саставе исписивао у нарочите свеске у октаву, карактеристичним и врло читким рукописом. Код сваког рада назначен је тачно дан његовог постанка, а, сем тога, из тих пријезних записа виде се и многе врло знатне варијанте појединих његових пјесама, које показују, да оне нису исцијела створене инспирацијом, већ да су и друге душевне моћи на њ јако учествовале у раду. У тим свескама у октаву налази се и његов „Дневник“, у коме је он описао свој живот од 1810.—1820. год., своје студије, пјесничка начела и расправљање о појединим идејама у циљу поетске обраде. Даље, ту су и његове „Политичке биљешке“, међу којима је и она: „И у злочинцу ваља поштовати човјека“. У заоставини има и 900 писама, која су Уланду писали његови пријатељи пјесници, као: Хебел, Шефел, Мерије, Херман Курц, Ауербах, Фрајлиграт и др. Хајне је заступљен једном врло занимљивом епистолом. Многа писма су од учених германиста: Јакова и Вилхелма Грима, барона фон Ласберга, Франца Пфајфера и др. Међу осталим рукописима важне су

му студије о историји староњемачког пјесништва и бајака. Напошљетку, ту је и преписка с породицом. Занимљиво је како о овом знаменитом пјеснику љубави, мисли његова сестра, која познаје његову неспретност и сгидљивост: „Кад те замислим као љубавника, морам да се сита исмијем“. А у једном писму, које му сестра пише у Париз, гдје је он учио права и проучавао староњемачке рукописе, моли га она: „Пиши ми како изгледају хаљине отмених дама и царичине. Него, ја и сувише много иштем од тебе, ти слијепи мишу!“

а. в.

„Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der slavischen Litteratur“, зове се велико дјело једног од млађих слависта, *Матује Мурка*, од којег прва свеска, публикована прије кратког времена у Грацу, расправља о чешкој романтици. У другим свескама, које ће тек изаћи, писац ће расправљати о утицајима немачких књижевника и књижевности на остале словенске књижевности, и биће, по свој прилици, исто тако занимљиве са довољног материјала, као што је случај с овом првом свеском. За оне, којима није позната историја т. зв. „краљеворског рукописа“ и његовог утицаја на правац чешке књижевности и чешког живота, биће ова књига извор великог задовољства, у толико више, што ће у њој наћи обиљежен и значај најзнаменитијих пионира чешке књижевности: Јосифа Домбровског, Јосифа Јакова Јунгмана, Венцеслава Ханке, измишљача „краљеворског рукописа“, Јана Колара, Паличког, славног Шафарика и других, и кроз њих познати количину и квалитет немачког утицаја на њих и њихова дјела.

Српске народне пјесме препјеване на француски.

Још 1891. године изишла је у Паризу књига са слиједећим натписом: *Chants populaires de la Grèce, de la Serbie et du Montenegro, par Achille Millien*, о којој не би до данас говора у нашим књижевним листовима. У једноме од идућих бројева нашега листа донијећемо опширнију оцјену на ово најновије француско издање срп. народних пјесама, које се од досадашњих издања одликују тиме, што су пјесме у преводу неиспричане у прози, већ препјеване у стиху.

Н.

La France chrétienne dans l'histoire. Тако се зове једно капитално дјело, које изиђе недавно у Паризу, а у коме се износи улога хришћанске Француске у историји за пошљедњих 14 вјекова од крштења Кловисова. Сви виђенији француски католички књижевници написали су поједине одјељке под уредништвом **A. Baudrillart-a.** Таки одјељак о савременој француској књижевности написао је познати критичар Рене Думик. Један нарочити одјељак посвећен је *Протекторату Француске над Хришћанима у отоманској царевини*, који је написао **Georges Goyan.** Дјело је штампано поводом четрнаесте стогодишњице од крштења Кловисова. У њему има и лијепих илустрација.

Моје Симпатије. Под овим натписом издала је књижевница и штампарија Пахер и Кисића у Мостару, књигу Марка Цара, коло II, у којој су књижевне слике и студије. Издање је тако красно, да може служити на понос издавачу. О овој лијепој књизи нашег одличног сарадника Марка Цара, проговоримо опширно у једном од нареднијех бројева „Зоре“, а за сад је најтоплије препоручујемо свакоме Србину и Српкињи. Књига изнаша 15 штампаних табака, страна 240. Цијена 1 ф. 20 новч.

Кроз Исток. *Etude d'histoire religieuse. A travers l'Orient, par P. Pisani.* Тако се зове једна историско-религиозна студија, коју је написао познати српски пријатељ, калуђер Пол Пизани. То је једна врста мемоара о вјерским заплетима на истоку, намијењена више широј читалачкој публици, која није толико посвећена у расцјеп хришћанских цркава и постанак разних шизама, њихово распрострањање и важност итд. Два су нарочита одјелка посвећена Цариградској патријаршији и јужним Словенима. То су пишчева предавања, која је као професор одржао у католичкоме институту у Паризу и пошље их сређене издао у овој књизи. Књига изиђе крајем 1896. године трошком париских књижара Bloud et Barral, а у финоме издању стаје 4 дин. Књига ова може бити од великога интереса за наше богослове, који владају француским језиком као и за све друге, који се интересују овим питањима. Н.

Бугарске религиозне легенде. Познати слависта, Луј Леже из Париза, написао је у *Revue critique d'histoire et de littérature*, у овогодишњем 15. броју, опширан реферат на *Бугарске религиозне легенде*, које је превела на француски и штампала 1896. године у Паризу госпођа Лидија Шишманова, жена познатог бугарског научника Шишманова, а кћи исто тако научника руског Драгоманова, који је пошљедње године свога живота провео међу Бугарима у њиховој престоници Софији. Ове су легенде пробране и извађене као најкарактеристичније из познатог *Зборника за народне умотворине, науку и књижевност*, који издаје од 1890. године бугарско министарство просвјете. (За овај зборник вели Леже, да је један међу најбољима у Словена). Превод поменутих легенда прегледао је француски академик Гастон Парис. Леже је задовољан избором ових народних умотворина, само пребацује преводиоцу што није уз књигу написао и потребна објашњења ради француских читалаца — недостатак тога коментара убија важност лијепог избору и добром преводу. Изгледа да је њен отац, Драгоманов, хтио да га напише, али га је смрт спријечила. Књига је штампана трошком париског књижара Е. Leroux и чини XII. књигу познате збирке: *Народне пјесме и приповијетке*. Цијена јој је 5 дин. Н.

Четири жене Ђорђа Партије, роман Каролине В. Галовице, с мађарског превео В. Ђонић, учитељ.

Издање српске књижаре и штампарије Браће М. Поповића у Новом Саду . . . И опет један превод! У задње доба наше књижаре ништа друго и не раде, него издају разне романи и приповијетке, разних страних писаца и то већином „пикантне“ или „сензационе“ у којима ваздан налазите разних срцепарајућих сцена, који вам при читању раздражују живце и чисто вас направе нервозним. И овај роман није бољи од других. Од корица до корица, пун је самих бесмислица и глупости. да већ горе ни замислити не можете. Те бесмислице зачинио је госп. преводилац врло рђавим језиком, а госп. штампар многим погрешкама — те ће сваки читалац, ако буде имао стрпљења да књигу до краја прочита, од срца уздахнути и жаљити за оно својих 50 новч. што их је дао за њу.

Деца путници. Мих. М. Станојевић, учитељ у Биограду написао је приповијетку за младеж *Деца путници*, коју је издала књижара Велимира Валожича. Ту се прича, како су нека дјеца, не слушајући своје родитеље, пошла на чамцу у Америку, те како су путовали до Смедерева, гдје су ухваћени. Ову тему писац је обрадио заиста лијепо, те ће је млади читаоци са насладом прочитати.

Изгубљено дијете, приповијетка Хр. Шмида, што је превео М. М. Станојевић, изашла је из штампе. И њу је издала књижара Валожичева. Лијепа ова књига достојна је најтоплије препоруке. С

Јунак наших дана. У „Делу“ почео је излазити овај друштвени роман од нашег омиљеног Јанка М. Веселиновића.

О уставу у Србији и у страним државама, зове се научно дјело Вој. В. Рашића, које је дато у штампу, а изнијеће до 20 штампаних табака.

Преведене. „*Narodnie Noviny*“ словачки лист, што излази у Турч. св. Мартину, донио је у словачком преводу причу Јанка Веселиновића *Obesny pandur* и Ђуре Јакшића *Neverna Tijana*.

Мара Максимовићева, написала је и издала причу „из српског живота“ под натписом: „*Проклет свет*“ . . . Некаква баронеса Спасојка залуби се у ожењена човјека Данчића, те најпошље због те грешне љубави оде у манастир; — то је сав садржај. Причање је развучено, те доста досадно, а језик је врло рђав . . . Штета, што је госпођица тако похитала са штампањем, јер би се кашње и сама увјерила, да оваке ствари нијесу за јавност.

Сувремени запад. Добили смо позив на претплату, у коме Мих. К. Јовичић, срп. прав. свјештеник из Брчког, јавља, да је превео с руског од професора Духовне Академије А. П. Лопухина нека јавна предавања, под заједничким натписом *Сувремени запад*, са религиозно-моралног гледишта. Ево шта преводилац вели о том дјелу: „Српска је духовна књижевност доста сиромашна, па за то је сваки нови приложак велика добит за њу. Ја сам одабрао ова

предавања не само за то, што ми име и положај њихова аутора највише јамче за њихову вриједност, него највише ради тога, што је предмет, кога расправља учени писац, сам по себи тако занимљив, да мора пробудити интерес сваког образованог Србина, а нарочито српског свјештеника. Бистар поглед, диван ток мисли и красна дикција одликују ова пре-

давања, која говоре о Западу, а ми православни Срби треба, да се баш у ово задње вријеме озбиљније занимамо Западом и упознајемо га са гледишта религиозно-моралног.

Посљедњи пророк од Драгутина Илића, изашао је из штампе, те се може добити код писца у Карловцима као и у књижарници *Пахер* и *Кисића* у Мостару.

УМЈЕТНОСТ.

Споменик Тургењеву. Из Русије јављају, да се у Петрограду и Москви почело озбиљно мислити о подизању споменика славном романсијеру Ивану Сергијевићу Тургењеву. У том циљу образован је у Петрограду нарочит одбор, чији је предсједник Велики Кнез Константин Константиновић, предсједник Академије Наука. Споменик пјеснику подићи ће се у вароши Орелу, у којој се он и родио. Одбор намјерава да се, осим образованим класама друштва руског, које ће учествовати великим сумама, обрати и маси народа, како би се, на основу малих и минималних прилога народних, дао споменику националан карактер.

Прослава двадесетпетогодишњице. Под предсједништвом Лазара Пав. Бугарчића, правника III. год., а у српском Биограду образовао се је одбор, коме је стављено у задатак, да, уз братску помоћ свих српских пјевачких друштава и љубитеља српске пјесме, изврши прославу двадесетпетогодишњег композиторског рада *Јосифа Маринковића*. Име овога српског умјетника познато је широм васцјелог Српства. Његове дивне композиције одјекнуле су у сваком српском срцу, са бојне Дрине, Ловћена и Дурмитора и онамо преко Адрије. У нас Срба, слабо је развијена музикална умјетност, зато и јесте врло мален број српских композитора, међу којима име *Јосифа Маринковића*, заузима одлично мјесто. Његове су композиције праве српске, црпљене из народних мотива. У њима нема онога западног пренемагања, у њима је све српско. Његова вјештина у композицијама прожета је истинским осјећајима тако, да се дубоко у наша срца приљубљује. Које српско око да не пусти сузу, кад чује ону дивну Маринковићеву композицију „*Растанак*“, које српско срце да не закуца јаче, кад се захори „*Хеј Трубачу!*“, па које

срце да не пане у големи севдах, кад чује „*Стојанке!*“? Наша браћа у Биограду, поштојући свога умјетника — *Јосифа Маринковића* образоваше одбор да прослави двадесетпетогодишњицу његовог композиторског рада. Ми тако српско подухе најискреније поздрављамо, те из далеке кршине Херцеговине кличемо: *Слава Јосифу Маринковићу!* — а —

Награђена композиција. У недељу 27. апр. о. г. одржана је у Великој Кикинди забава, у спомен спаљена Моштију св. Саве. На забави је пјевано и пет пјесама, које су стигле за награду, коју је друштво „*Гусле*“ расписало за једну пјесму за ђецу у 2 гласа. Од тих пет пјесама најљепша је „*Попутница*“ од Т. Освалда, који је добио награду, но он није хтио да је прими, него је ту своту дао одбору, да је употреби на одијело за ствари сиротне кикиндске српске ђеце.

Чешка књижарница Фр. А. Урбанека у Прагу издала је *Збирку српских народних и обљубљених пјесама и игара*, за гласовир удесио познати и одлични композитор Ј. Свобода. У збирци су прикупљене све, заиста најомиљеније српске пјесме, међу којима налазимо и три руске и двије чешке. Збирка је украшена са двије лијепе слике. Захваљујемо г. Свободи на труду око удешавања ових лијепих пјесама, а хвалимо књижарницу г. Урбанека, што није жалила трошка, да књига у што љепшем издању изађе. **Такођер и књижарница** *Мите Стајића*, издала је *Албум 100 српских народних најновијих игара*, а и њих је удесио за гласовир г. Свобода. И ова збирка украшена је врло лијепом насловном сликом. Како прву, тако и ову збирку најтоплије препоручујемо. Збирка, тако и *Албум*, може се добити у овдашњој књижарници *Пахер* и *Кисића*.

РАЗНО.

Споменик Јосифу Панчићу подигнут је 11. маја, у градском парку у Биограду, испред Велике Школе. На свечаности су били Њ. В. Краљ Александар I. са својим министрима и свитом, Државни Савјетници, чланови Срп. Кр. Академије, чланови страних академија, и др. Свечаност је отпочела водоосвећењем пред спомеником. Затим је предеједник општине,

г. Н. П. Пашић, открио споменик. Пошље тога говорио је предеједник Академије г. М. Ђ. Милићевић, па ректор Вел. Школе г. Ј. М. Жујовић, и професор ботанике г. Стево Јакшић. На подножје споменика било је положено више вијенаца. — Слава великом научењаку *Јосифу Панчићу*. —

„Бр. Коло“.

Балканска Царица у Мостару.

Књижевна умјетничка или научна дјела људи, који су величина на другим попрштима, ријетко су мјерена мјерилом, којим се одређује вриједност таквих дјела других људи. Имена великанā, научњака, или књижевника, којим су се сувременници одушевљавали као великим владоцима, државницима, реформаторима, пророцима итд., мање се памте због својих књижевних или научних дјела, у којима су такођер големи и силни. Књижевна историја помиње их са признањем, али често с мање глорификације него што би било чињено иначе. Једна њихова свијетла страна засјењује другу. Већма се виде са оног мјеста са ког јаче блистају.

Решеле је био челик човјек. Он је феномен. У историји француске дипломатије то је горостас. Над његовим гробом рекао је Петар Велики: „дао бих радо половину свога царства, кад бих умιο да владам оном другом половином, као што је овај умιο владати“. Но драме Ришељеове једва ако спомињу лексикографи поред славног имена овог великог дипломате. Чак ни сами његови сувременници не имађаху одушевљења за тог драматичара. За то је морао да новцем купује своју лаворику. Славни Ришеље потплаћивао је позоришну публику, која ће дизати аплаузе за вријеме његових представа, која ће га

изазивати с урнебесним клицањем и која ће бацати на њ цвијеће. Данас га памтимо само по његовим дубоким мислима и великим дјелима у вијеку Људевита XIII. Слава дипломате бацила је сасвим у засјенак драматичара. — *Бакон Веруламски*, такођер славан државник, сија као сунце у историји књижевности, а као некадањег славног државника помињу га само биографи. Велики енциклопедиста енглески, који бјеше сам за се једна читава филозофија, баца у засјенак оног дипломату, који у Енглеској бјеше најмоћнији човјек. Једна свијетла страна засјењује другу, која је мања.

Али свакако је друкчије ондје, гдје у природи једног човјека видимо један дуалитет, у коме један елеменат подупире други; друкчије су мјерења дјела у којима ум подупире срца, мисао уздиже осјећај. Друкчије су творевине оних људи, којима и срце с умом бјеше подједнако велико и силно.

А тај је случај с пјесничким дјелима *Кнеза-пјесника*. Високи ум господари импозантно силним морем пјесникових осјећаја. Он их уздиже, филтрира, кристалише их у оним красним сликама његове дубоке фантазије. Он још преплеће сјајним злаћаним кончићима оне дивне ријечи срца

правог богоданог пјесника. Она дубина осјећаја сједињених с мислима, која је тако ријетка код нас, чини, да техничка страна, ако би јој се што и замјерило остаје мање опажена. Тако је с његовим „Пјесмама“, „Пјесником и Вилом“, „Балканском Царицом“ и „Књаз Арванитом“ његовим најзнаменитијим дјелима. У свима је пјесник онај исти, исто онако силан, страстан, мисаон и појетичан и исто онако велик. Нигдје се не одваја ни за длаку од оног истог како га видимо у дивној Оди „Мору“ и красној даворији „Онамо! Онамо!“ Пјесник, пун одушевљења за свијем онијем, што је најузвишеније, стоји увијек величанствен на оној међи, која чини садашњост, обзирујући се на оно што бјеше с идеалном тугом и високим поносом, а гледајући у будућност ведрим соколовим оком, с крепком вјером и слатким заносом, који нас, који смо у сјенци његовог Парнаса, испуњава дубоким и страсним осјећајима, сличним онима у његовим ријечима и његовим стиховима. То је карактеристична, но и узвишена страна Његове појезије.

„Балканска Царица“, пјесничка драма из оног бурног и крвавог XV. вијека српске прошлости, направила је силне ефекте и на странце још и прије него што могамо да је видимо на својим српским позорницама. Томе је узрок свакако највише онај лирски елеменат драме.

Зато, колико се год буде већма проучавало то дјело и по срцу колико по разуму, добијаће све видније мјесто међу дјелима своје врсте; а што је та драма у стању да потресе Србина, који је и по више пута гледа, има и осим пјесничке суштине тог комада још нешто што држи осјећај и интерес у сталној запетости. То је опет оно дивно драмско цртање јунака у „Балканској Царици“, који су и многобројни и толико савршени, да их је мало наћи у најпризнатијих наших драматичара. Карактер Данице, Ива, Деана савршени су. А шта да се рекне тек за Станка. Може ли се замислити вјернија слика једног српског

ритера своје врсте из оних времена. Страстан горштак, необуздан лав зетских планина, који на мач набија све оно, чиме се пријети њему и његовима; који се диже Албанији да као стијена стане на пут првом оркану, који се диже од Цариграда ломној Црној Гори; без мјере и у љубави и у мржњи; суров и помаман; — но ипак човјек од крви и меса, пјесничка душа, осјетљива до крајности, једна сламка у вихоровима страсти, који из најопорније суровости прелази у слијепу послушност; славољубив, сујетан без сваке границе. Један чудак по својој природи, као Хамлет по својој.

Сав његов живот у драми то је нека дивља ломњава, која потсећа на мутан планински поток, који руши све препоне и крши се преко њих. Његова слика савршенија је и од слике Даничине, која је унапријед смишљена, увијек конзеквентна своје принципу, истрајна и непоколебљива — сушта противност свог вјереника, који баш тиме што нема никакве конзеквентности, држи нас у будној пажњи, да истрајемо пратећи најбудније дивљи вихор и борбу у његовом духу.

А тиме се „Балканска Царица“ уздиже до висине праве пјесничке драме. Пјесник је и у њој лирничар, а да није баш тога, не би ни било оног свијетлог колорита на тој драми, који јој личи као ореола.

*

„Балканска Царица“ био је комад, који се с нестрпљењем очекивао на позорници мостарске пјевачке дружине, која са успјехом од више година представља све знатније наше и страно комађе. Дилетанти који с истрајним проучавањем представљају више година, замјењују потпуно сваку позоришну дружину, овдје у срцу Херцеговине. За то наша позорница одговара увијек са сваке стране захтијевима мостарског грађанства, и трошак, који се редовно улаже на инсценирање редовно се надокнађује обилном посјетом.

Но кад се припремало за прву представу „Балканске Царице“, Мостарци бјеху веома одушевљени. Тиме се испуњавала давнашња жеља, те се није жалио ни трошак времена ни новци, само да се та дивна српска драма што боље прикаже. И приказ је заиста испао величанствено. Улоге су распоређене како треба. Станко је био прави Станко у својој улози, а тако исто и Даница и Марта. Као да су се такмачили ко ће боље и савршеније да представи те дивне типове маште *Кнеза-Пјесника*.

Но Иво истиче се изнад свијех. Његов престављач, најсјајнији алем наше позорнице, изводио је тако умјетнички унутрашње страшне борбе сиједог несрећног зетског господара, да је натјеривао сузе у публици. Сваке је хвале вриједан и Ибрахим паша, Ђорђе, а и мање улоге игране су прецизно с особитом вољом и пажњом.

Публика српска била је многобројна, као ријетко кад, а клицањем и аплаузом показивала је одлично признање

ваљаним представљачима. Сценарија богата и фантастична, одговарала је потпуно сижеју „Балканске Царице“. Нарочито инсценирање пошљедњег чина било је дивно и вриједно сваке хвале, што служи као један доказ више, с коликом студијом и маром, врше своју дужност два снажна стуба пјев. друштва и дилетантске дружине: редитељ г. Душан С. Билић и декоратер г. Манојло Јелић, први подпредседник а други одборник и барјактар друштва „Гусле“.

Да се не жали ни труда ни новца, да се што боље и умјетничкије прикаже позоришно комађе, нарочито наше виђеније историјске драме, на нашој малој позорници, показало се приказивањем „Немање“, „Вукашина“, „Ђурђа Бранковића“, „Боја Косовског“ и „Задужбини“; али да је та воља каткад и савршена, прави ентузијазам, показало се приказом „Балканске Царице“, дивне пјесничке драме *Кнеза-пјесника*.

• Ј. А. Д—ћ.

УЗ СЛИКУ.

У овом броју „Зоре“ доносимо слику дичног Господара Црне Горе и Брда и српског пјесника *НИКОЛЕ I*. међу својим синовима. У крилу му је млади књажевић Петар, с десне стране Њ. В. престолонашљедник *Данило*, а са лијеве Њ. Св. Кнежевић *Мирко*, који је и композитор српски. Такођер доносимо и слику Њ. Св. Књегињице *Ане*, која се недавно

вјенчала са Францом Јосифом Батенбершким. Држимо, да нисмо могли пријатније изненадити наше читаоце, који тако воле узвишеног *кнеза-пјесника* и његову породицу.

Исправак. У овом броју „Зоре“ на стр. 168, испод слике пета ријеч стоји: **свјим** а треба **својим**, те молимо поштоване читаоце, да ову грешку исправе.

Преглед српских листова.

Голуб, лист за српску младеж. Бр. 11. Садржај: *Српче на Видов-дан*, пјесма од Вељка. — *Златан*, написао П. Мирковић. — *Видовдански вијенац*, пјесма Богдана Крајишника. — *Фенелонов Телемак*, за српску младеж прерадио Д. Ђурић. — *Сложило се*, пјесма Љуб. Н. Симића. — *Наљућен браца*, пјесма од Кечкића. — *Лов на ласте*. — *Мали Тренчинац*, од Миленка. — Гласник. — Сваштите.

„Голуб“ излази сваког 1. и 15. Цијена му је за Аустро-Угарску, на цијелу годину 2 форинта, за Србију и Бугарску 5 динара. Претплата се шаље: Књижари Мил. Каракашевића, Сомбор.

Женски свијет, лист добротворних задруга Српкиња. Власник: добротворна задруга Српкиња Новосаткиња. Издају и уређују: Аркадије Варађанин и Александар Јорговић. Бр. 6. Садржај: *Писма моје сину* (наставак). — *Вај*, с француског од Мме Amalie Tastu. — *На Русанди*, од Мирољуба. — *Пјесмо моја*, од Олге К. Пелешеве. — *Некоје мисли о женскињу* П. — *Прва бол*, од Руже Л. — *Радња добротворних задруга Српкиња*. — *У албул*, од Богдана Крајишника. — *Биљешке*. — *Листак: Оче нат!* од Emile Gebhart и Мо-

дерна жена од Јелице Беловић-Бернациковске. — *Ковчежић*. —

„Женски свијет“ излази у Новом Саду свакога 1. Цијена је годишња 1 фор., а за Србију 2½ динара. Рукописи и претплата шаљу се на уредништво.

Народно здравље, љекарске поуке народу. Додатак „Српском архиву за цјелокупно љекарство“, органу српског љекарског друштва. Уређује Др. Јован Данић. Мај 1897. Садржај: *Прољеће*. — *Вјештина дугог живота*, од Др. П. Мантегаце. — *Из дјечије хигијене* од Др. Рад. Лаз. — *Подлистак. Душевени отрови*. — *Памтите*. — *Биљешке. Добротинство. Како да се зими сачувамо од ладноће. Оскудице у крви. Је ли опасно вадити зубе, кад је страна отечена? Интерисање пијаница. Здравље у фран. војсци. Утицај родитељ. алкохолизма на дјетињи живот. Сигурни знаци смрти. Кога се мјесеца највите рађа знаменитих људи. Новости.* — *Пошта*. — *Читајте*. — *Преписка уредништва и администрације*.

„Народно здравље“ излази сваког мјесеца уз „Архив“ а и засебно. С „Архивом“ стаје годишње: за Србију 8 динара, а ван Србије 10 франка (или круна). Рукописи и претплата шаљу се Др. Јовану Данићу.

„ЗОРА“ ИЗЛАЗИ ЈЕДАН ПУТ У МЈЕСЕЦУ И ТО НА СВРШЕТКУ СВАКОГ МЈЕСЕЦА. ИЗНАША 4—5 ТАВАНА А ЦИЈЕНА ЈОЈ ЈЕ ЗА СВЕ ЗЕМЉЕ: НА ЧИТАВУ ГОДИНУ ФОР. 4.—, НА ПО ГОДИНЕ ФОР. 2.—, ЗА ЂАКЕ НА ЧИТАВУ ГОДИНУ САМО ФОР. 3.— ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ ШАЉУ СЕ НА УРЕДНИШТВО.

Огласи се рачунају од петит ретка у једном ступцу и то: за једно огласивање по 8 новч., за 3 огласивања по 6 новч., а за више од 3 пута, као и за огласе на читавој страни, знатно јефтиније по погодби. За сваки пут огласивања урачунава се 30 новч. биљеговина.